

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Bezpečnostních studií

Diplomová práce

2020

Marijana Šutová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Bezpečnostních studií

**Diskurzivní analýza dezinformací v
českých médiích během voleb do
Evropského parlamentu 2019**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Marijana Šutová

Studijní program: Bezpečnostní studia

Vedoucí práce: PhDr. Sarah Komarová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21.5. 2020

Marijana Šutová

Bibliografický záznam

ŠUTOVÁ, Marijana. *Diskurzivní analýza dezinformací v českých médiích během voleb do Evropského parlamentu 2019*. Praha, 2020. 72 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra bezpečnostních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Sarah Komarová, Ph.D.

Rozsah práce: 115 510 znaků (včetně mezer).

Anotace

Práce se zabývá problematikou dezinformačních webů v českém prostředí během voleb do Evropského parlamentu 2019. Pomocí metody diskurzivní analýzy charakterizuje hlavní vlastnosti diskurzu vybraných šesti dezinformačních webů. Autorka charakterizuje diskurz vybraných webů a definuje, v čem spočívá problém dezinformačních webů pro českou společnost během voleb. V rámci analýzy jsou představeny převládající narativy rozebraných textů a témata, která udávala debatu na vybraných webech. Skrze hlubší charakteristiku narativů jsou odhaleny i převládající myšlenky autorů, kteří diskurz vytvářeli. Zároveň autorka zkoumá, do jaké míry se v diskurzu objevoval důraz na emoce a na polarizaci pomocí rozdělování na „my“ versus „oni“. Je také kladen důraz na hlavní aktéry diskurzu a organizační funkce dezinformačních webů, které diskurz tvoří. Konkrétní jazykové techniky a případně manipulativní tendence vybraných textů pak autorka zasazuje do širšího kontextu a pomocí metod kritické diskurzivní analýzy podle Normana Fairclougha a Teuna van Dijka definuje, v čem spočívá problematika daných textů a jakým způsobem může ovlivnit mocenské vztahy ve společnosti. Je přitom kladen důraz na ovlivňování veřejného mínění v období voleb do EP 2019 a ve vztahu k Evropské unii obecně.

Annotation

The thesis focuses on the content of fake news websites in the Czech online environment during the 2019 European Parliament election. Using the method of discourse analysis, the author characterizes main features of the discourse consisting of content published by selected six fake news websites. The main goal of the thesis is to analyse the discourse of selected websites and to define the problematic aspects of disinformation websites for Czech society during the elections. The emphasis is put on the prevailing narratives and topics leading the discussion within these websites. Through deeper look into the narratives as well as the authors and main actors of the discourse, the author reveals ideologies and thoughts which fuel the fake news content. At the same time, the author examines the extent to which the discourse emphasized emotions and polarization by using the “us” and “them” narrative. Specific language techniques and manipulation tools are then analysed within broader context. Furthermore, using the methods of critical discursive analysis referring to the works of Norman Fairclough and Teun van Dijk, the

thesis defines how the analysed discourse could influence power relations within Czech society. Importantly, the thesis questions to what extent analysed discourse could be influencing public opinion on preferences during the 2019 EP Election and on European Union in general.

Klíčová slova

diskurz, analýza, dezinformace, Česká republika, Evropská unie, volby, média

Keywords

discourse, analysis, disinformation, Czech Republic, European Union, election, media

Title/název práce

Diskurzivní analýza dezinformací v českých médiích během voleb do Evropského parlamentu 2019

Discourse analysis of disinformation in Czech media during the 2019 European Parliament election

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní doktorce Sarah Komarové za užitečné rady a za vedení při psaní této práce. Dále bych ráda poděkovala svým rodičům za to, že mi umožnili všechna ta léta studovat, a také Vadimovi, že vždy stojí při mně.

Obsah

Úvodem.....	10
Cíle výzkumu a struktura práce	10
Vymezení pojmů.....	12
Vymezení tématu: Dezinformace jako hrozba.....	14
1. Analýza diskurzu: Teoretický rámec	16
1.1 Principy kritické diskurzivní analýzy	16
1.1.1 Definice diskurzu	17
1.1.2 Textová analýza vs. kritická diskurzivní analýza	18
1.2 Využití v mezinárodních vztazích a bezpečnostních studiích.....	19
2. Představitelé kritické diskurzivní analýzy	20
2.1 Teun van Dijk	21
2.2 Norman Fairclough	23
2.2.1 Faircloughova analytická kostra	24
4. Metodologie a struktura výzkumu	26
5. Dezinformace jako společenský problém	27
5.1. Online média v post-faktickém světě.....	28
5.2 Manipulace faktů a přesah do médií	29
6. Analýza diskurzu (semiózy) vybraných webů	30
6.1 Žánry zkoumaného diskurzu.....	31
6.2 Narativy diskurzu.....	31
6.3 Charakteristika narativů	33
6.3.1 Migrace jako hrozba	33
6.3.2 Pro-evropské vs. euroskeptické postoje.....	35
6.3.3 Důraz na vlastenectví.....	36
6.4 Použití emocí jako manipulativní techniky.....	37
6.4.1 Polarizace a rozdělení na „my“ versus „oni“	40
6.4.2 Nálepkování	44
7. Analýza sítí a struktur diskurzu	45
7.1 Praktiky zkoumaných dezinformačních webů	47
8. Sociální důsledky diskurzu	49
8.1 Účast a výsledky ve volbách do Evropského parlamentu 2019.....	49
8.2 Polarizace české společnosti	50

8.3 Bezpečnostní dosah.....	52
Závěr	53
Seznam použitých zdrojů.....	55
Odborné články a knihy.....	55
Webové odkazy.....	56
Mediální články	58
Citované mediální výstupy diskurzu.....	60
Teze Diplomové práce (Projekt diplomové práce)	64

Úvodem

Současné nastavení mediálního online prostoru a jeho propojení se sociálními sítěmi vede k tomu, že se dezinformační obsah dostává k lidem snadněji a efektivněji než kdy dříve. Dezinformační weby jsou problémem českého internetu již posledních několik let a z posledního vývoje lze očekávat, že se tento trend bude rozrůstat. Zkoumaní toho, jakým způsobem manipulátoři pracují a skrze jaká sdělení se snaží čtenářům své myšlenky předat, může být přínosné. I proto jsem se rozhodla svoji diplomovou práci zaměřit právě na analýzu dezinformačního obsahu.

Období voleb bývá právě tou dobou, kdy je o to důležitější pozorovat mediální svět a způsob, jakým v něm jednotliví kandidáti a vlivové skupiny prosazují vlastní zájmy. V mé práci se konkrétně zaměřím na vybrané české dezinformační weby a obsah, který publikovaly v období voleb do Evropského parlamentu 2019.

Domnívám se, že způsob jazyka, který veřejné osobnosti a média obecně vybírají při sdělování informací a myšlenek směrem k občanům, je velmi podstatný a může mít vliv nejen na náladu ve společnosti, ale i na individuální rozhodování. Z toho důvodu jsem se rozhodla analyzovat právě způsob mluvy, který je ve vybraných textech používán. Širší dopady, které může výběr jazyka těchto webů na společnost mít, mi pomůže vyhodnotit výzkumní metoda kritické diskurzivní analýzy.

Cíle výzkumu a struktura práce

Cílem výzkumu je získat přehled o tom, s jakými tématy a typy sdělení pracovali tvůrci dezinformačního a manipulativního obsahu v českém prostředí v kontextu voleb do Evropského parlamentu (EP) 2019, jakými myšlenkami je tento obsah motivován a jakým způsobem diskurz těchto sdělení může ovlivňovat veřejné mínění během voleb a tím i aktivitu/pasivitu voličů. Zaměřím se i na to, zda a případně jakým způsobem autoři diskurzu pracují s emocemi čtenářů. Výsledky práce mohou pomoci lépe pochopit způsob rétoriky českých dezinformací vůči Evropské unii (EU), a tedy i napomoci v případném vytváření

strategie, jak manipulativním technikám v českém mediálním prostoru čelit.

K analýze vybraných textů z dezinformačních webů v českém jazyce, jež byly publikovány před, během a bezprostředně po volbách do Evropského parlamentu 2019, mi pomohou následující výzkumné otázky. Časový interval vybraných textů je vymezen níže.

Otázka 1: Jaká je charakteristika narativu, který v době evropských voleb 2019 šířily české dezinformační weby?

- **Podotázka 1.1:** Jaká témata rezonovala ve zkoumaných mediálních výstupech?

Otázka 2: Kdo je tvůrcem zkoumaného diskurzu a jaké myšlenky skrze diskurz šíří?

Otázka 3: Do jaké míry se ve zkoumaných sděleních opakoval důraz na polarizaci společnosti? Tedy do jaké míry měla zkoumaná mediální sdělení tendenci vymezovat aktéry na „my“ versus „oni“.

- **Podotázka 3.1:** Pokud se v narativu opakovala tendence polarizovat, jak byli zobrazováni aktéři dvou stran stojících proti sobě?

Otázka 4: Opakovala se v narativu dezinformací během evropských voleb 2019 emočně zabarvená sdělení? Cílily zkoumané mediální výstupy na emoce čtenářů?

- **Podotázka 4.1:** Jakým způsobem tato sdělení cílila na emoce?
- **Podotázka 4.2:** Jaké nástroje dělaly strategii cílení na emoce čtenářů funkční?

Otázka 5: Jakým způsobem měla zkoumaná sdělení ovlivnit chování/případně pasivitu českých voličů v otázce voleb do Evropského parlamentu 2019 a ve vztahu k Evropské unii obecně?

Mojí výzkumnou metodou bude kritická diskurzivní analýza, přičemž vycházím především z díla Teuna van Dijka¹ a Normana Fairclougha². Co se týče struktury práce, v úvodní části práce charakterizuji základní pojmy jako jsou dezinformace a dezinformační weby, detailněji rozebírám problematiku dezinformací jako bezpečnostní hrozby a roli, kterou dezinformace v dnešní době mají jako prostředek moderní propagandy. Zároveň se zaměřuji na charakteristiky současného online mediálního prostoru a na to, jaké postavení v něm mají dezinformační a manipulativní zprávy.

V první kapitole pak charakterizuji diskurzivní analýzu jako postup výzkumu a její teoretický základ. Vysvětluji koncept diskurzu a jeho chápání v kontextu mého výzkumu.

¹ Teun van Dijk. *Principles of Critical Discourse Analysis*, Discourse and Society (1993), Discourse & Society, 4(2), 249–283.

² Norman Fairclough. *Analyzing discourse: Textual analysis for social research*, Psychology Press, 2003.

V druhé kapitole představují autory, kteří se zabývají výzkumem skrze diskurzivní analýzu a detailněji se zaměřují na van Dijka a Fairclougha a prvky, na které kladou důraz v rámci vlastního výzkumu. Po popisu metodologie pak přichází samotná kritická analýza jako taková. Svůj analytický postup zakládám na schématu Normana Fairclougha, jehož principy jsou popsány v kapitole 2, zároveň použiji přístup Teuna van Dijka při zkoumání toho, do jaké míry dané texty obsahují tendenci polarizace postoje na „my“ vs. „oni“.³

V závěrečné části shrnuji hlavní poznatky výzkumu a vyhodnocuji, do jaké míry odpovídají původní hypotéze. Je také diskutováno to, do jaké míry mohl diskurs dezinformací během evropských voleb 2019 reálně ovlivnit chování českých voličů. Zároveň navrhuji podněty pro další výzkum v otázce dezinformací a jejich diskursu.

Vymezení pojmů

Používám-li pojem dezinformace, pak pod tím rozumím záměrně klamnou informaci, která se s určitým záměrem šíří v mediálním prostoru. Například Nimmo dezinformaci definuje jako nepravdivou informaci, která je šířena úmyslně za účelem někoho nebo něco (např. instituci či stát) poškodit.⁴ Podobně Ministerstvo vnitra pod pojmem dezinformace rozumí „*šíření záměrně nepravdivých informací, obzvláště pak státními aktéry nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím, s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají.*“⁵

Za dezinformační weby pak bývají označovány takové weby, které vytvářejí dezinformační narativy nebo agregují podobný obsah z jiných webů. K výběru webů do této práce jsem použila seznamy několika projektů, jež se identifikací dezinformací a manipulativního obsahu v českém a slovenském prostředí intenzivně zabývají – těmi jsou think-tank Evropské hodnoty a weby Neovlivni.cz a Konšpirátori.sk. Tyto projekty dané weby označují za dezinformační na základě toho, zda na nich publikované texty jsou v rozporu s vědeckými stanovisky, zda šíří fakticky nepodložené informace, zda nepracují

³ Teun van Dijk. *Principles of Critical Discourse Analysis, Discourse and Society*, 259 - 264.

⁴ Ben Nimmo. Identifying disinformation: an ABC. *Institute for European Studies*. No. 1, 2016.

⁵ Definice dezinformací a propagandy. In: Ministerstvo vnitra České republiky [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

podle novinářského kodexu ⁶, ale i podle toho, kdo je vlastní a zda se mohou stát prostředkem propagandy.⁷ Užší výběr textů k analýze definuji detailněji níže v kapitole 4.

Charakteristickým rysem dezinformačních webů jsou i určité manipulativní techniky a jazykové charakteristiky, které právě dezinformační a propagandistické texty zahrnují. Konkrétně tyto parametry detailněji charakterizují v analytické části práce, kde se zaměřím na dezinformační weby jako společenský problém, v němž dané sémiotické prvky hrají podstatnou roli.

V anglicko-mluvícím světě se pak používá termín *fake news*, pod kterým jsou míněny obdobně falešné/nepravdivé zprávy obsahující lživé informace šířeny (na internetu) za určitým účelem. V kontextu voleb jsou tím pak myšleny falešné zprávy šířeny za účelem poškodit/ovlivnit vnímání politických aktérů nebo určitých událostí.⁸ Lazer et. al. pak *fake news* chápou jako smyšlenou informaci, která kopíruje mediální sdělení svojí formou, ale vzniká jinými organizačními procesy a za jiným účelem než obsah klasických médií. *fake news*, na rozdíl od obsahu vznikajícího v klasických médiích, nepodléhá redakčním úpravám a novinářskému kodexu, který zahrnuje ověřování informací a zajišťuje pravdivost mediálního sdělení.⁹ Zatímco dezinformace jsou chápány spíše jako širší pojem, který může zahrnovat i dezinformační kampaně před rozmachem internetu, pojem *fake news* se váže především k dezinformačnímu obsahu v online médiích.¹⁰ Vzhledem k jazyku a kontextu této práce však pojem *dezinformace* a *fake news* chápu jako synonymum.

V kontextu práce bych také ráda přiblížila pojem *propaganda*, a to pomocí definice Haavarda Koppanga. Ten *propagandu* chápe jako masovou komunikaci se skrytým úmyslem, jejíž cílem je prosadit určité myšlenky za pomoci manipulativních technik. Tyto manipulativní techniky pak mají sílu potlačit racionální rozhodování jedince ve prospěch

⁶ Kritériá na zaradenie stránky do databázy. In: Konšpiratori.sk [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://www.konspiratori.sk/kriteria.php>

⁷ DATABÁZE PRORUSKÉHO OBSAHU OD A-Z [online]. [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: <https://neovlivni.cz/databazeproruskeho-obsahu-od-a-z/>

⁸ Joel Timmer. Fighting Falsity: Fake news, Facebook, and the First Amendment. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*. 2017(35), 670.

⁹ David M.J. Lazer et. al. The science of fake news: Addressing fake news requires a multidisciplinary effort. *Science*. American Association for the Advancement of Science, 2017, 359(6380), 1094.

¹⁰., Edson C. Tandoc Jr., Zheng Wei Lim a Richard Ling. Defining “Fake News”. *Digital Journalism: A typology of scholarly definitions*. 6(2), 137-153.

přijetí daných myšlenek.¹¹

Vymezení tématu: Dezinformace jako hrozba

V posledních letech představují dezinformace závažný bezpečnostní problém, a to nejen v období volebních kampaní. Podle Lewandowského et. al. současný vývoj post-faktického světa vede k zásadním změnám ve společnosti, a právě šíření dezinformací může mít negativní vliv nejen na přesvědčení lidí, ale i na jejich činy.¹² Vede to například ke snížení tzv. sociálního kapitálu, tedy lidé nemají důvěru v instituce a v „dobrou vůli“ a nejsou ochotni investovat na dobročinné účely. Zároveň vlivy post-faktického světa podkopávají důvěru ve vědecké důkazy, vedou k polarizaci společnosti, a především pak zapříčiňují politicky asymetrickou důvěřivost, resp. se ukazuje, že některé skupiny voličů mají větší tendence uvěřit falešným a nepodloženým informacím než jiné. To následně může mít následky nejen ve formě hlubší polarizace společnosti, ale také může vést k ovlivňování volebních výsledků.¹³

Jak se ukázalo během amerických voleb v roce 2016 a voleb o brexitu, značná část populace je ochotná dezinformačním narativům naslouchat. Právě americké volby 2016 se staly snad nejčastěji zmiňovaným příkladem toho, kdy jsou média a sociální sítě zaplaveny dezinformacemi a manipulativním obsahem. V amerických médiích tak kolovaly například dezinformace jako byla kauza Pizzagate diskreditující Hillary Clinton nebo falešné zprávy o tom, že na akci pro podporu Donalda Trumpa se tisíce lidí skandovaly rasistická hesla. Hlavní důvodem, proč byly právě tyto volby v kontextu fake news přelomové, byla role sociálních sítí v šíření škodlivého obsahu.¹⁴ To samé se poté ukázalo i v případě brexitu. Během hlasování o brexitu bylo například odhaleno na 400 falešných účtů na Twitteru šířících protiislámsky laděné dezinformace, které byly řízeny trolly, z Internet Research

¹¹ Haavard Koppang. Social Influence by Manipulation: A Definition and Case of Propaganda. *Middle East Critique*. Routledge, 2009, 18(2), 121.

¹² Stephan Lewandowsky, Ullrich K.H. Ecker a John Cook. Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the “Post-Truth” Era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*. 2017(6), 357-358.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Agnie Drobnic Holan. FACT-LASH. In: Tampa Bay Times [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: <https://www.pressreader.com/usa/tampa-bay-times/20161214/282626032321949>

Agency, skupiny, jež je přímo propojená s ruskou vládou.¹⁵ Za internetové trolly bývají označováni uživatelé, kteří záměrně útočí a provokují ostatní účastníky online diskuze či fóra s cílem je zesměšnit či zdiskreditovat. Často bývají prostředkem k šíření propagandy online.¹⁶

Manipulativní techniky v mediálním prostoru ale nejsou neobvyklé ani pro Českou republiku, to bylo vidět například na kauze lithium, kterou vyvolal dezinformační web Aeronet před volbami do českého parlamentu v roce 2017, kdy s fakticky nepodloženou zprávou o údajném plánu ČSSD na vytunelování českého lithia pracovali ve svých kampaních kandidáti z různých politických stran.¹⁷ Stejný případ se ukázal na dezinformacích kolujících internetem během volby českého prezidenta v roce 2018, jež se týkaly vždy jednoho z kandidátů se snahou je zdiskreditovat.¹⁸ Počátky masivnějšího šíření dezinformačních zpráv v českém mediálním prostoru se datují už v roce 2008, a to v souvislosti s plánovaným umístěním protiraketového systému USA do České republiky. Právě ale prezidentské volby v roce 2018 jsou považovány z hlediska dezinformací za to doposud nejintenzivnější období.¹⁹

Jako hrozbu pro český stát označuje dezinformační weby i Bezpečnostní informační služba, která tyto weby ve výroční zprávě za rok 2017 označila za součást ruské hybridní strategie vůči České republice. Zároveň ale také uvedla: „Z pohledu BIS je právě segment tzv. dezinformačních webů jen jednou ze součástí systému ruské hybridní strategie a v drtivé většině případů je součástí oné krycí kouřové clony, v níž a za níž se kryjí jiné zásadnější aktivity s vazbou na Rusko a jeho zájmy.“ Aktéři a jejich motivy spojené s šířením dezinformací jsou zkoumány v analytické části této práce.

Problém dezinformačních webů rezonoval v kontextu evropských voleb i na celoevropské úrovni. Tomu napovídá i vytvoření Akčního plánu proti dezinformacím, který v prosinci 2018 Evropská komise představila jako plán na prevenci vůči možným

¹⁵ UK, the Latest Target of Fake Russian Twitter Accounts. *EU vs. Disinfo*. Dostupné z: <https://euvsdisinfo.eu/uk-the-latest-target-of-fake-russian-twitter-accounts/>

¹⁶ Alice Marwick a Rebecca Lewis. Media Manipulation and Disinformation Online. *Data & Society*. Data & Society Research Institute, 59.

¹⁷ Dezinformační web Aeronet vyvolal kauzu lithium. Reportéři ČT odhalovali jeho pozadí. In: *ČT24* [online]. 7.5. 2018 [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2472406-dezinformacni-web-aeronet-vyvolal-kauzu-lithium-reporteri-ct-odhalovali-jeho-pozadi>

¹⁸ Jonáš Syrovátka a Jaroslav Hroch. *České volby v éře dezinformací: Prezidentské volby 2018* [online]. Prague Security Studies Institute [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: http://www.pssi.cz/download/docs/538_prezidentske-volby-2018-analyza.pdf

¹⁹ Onřej Filipec. Towards a Disinformation Resilient Society? The Experience of the Czech Republic. *Cosmopolitan Civil Societies: an Interdisciplinary Journal*. 2019, 11(1), 1-26.

dezinformačním kampaním během nadcházejících voleb do Evropského parlamentu v květnu 2019. Akční plán mimo jiné apeloval na jednotlivé státy, aby zvýšily opatření proti šíření manipulativních a nepravdivých zpráv během voleb.²⁰

Díky stále se rozvíjejícím technologiím a tendenci neustále zjednodušovat mediální obsah je čím dál složitější vzniku a šíření dezinformací zamezit. Podrobná komplexní analýza toho, jakým způsobem a s jakými narativy české dezinformační weby pracují, by proto mohla pomoci lépe pochopit současnou dezinformační scénu v České republice a být přínosem pro případné kroky v boji proti manipulaci českého publika. Dezinformacemi v Česku v období voleb do Evropského parlamentu se již mimo jiné zabýval institut PSSI, jehož výzkumníci uskutečnili analýzu mediálních výstupů z českých dezinformačních webů²¹. Jednalo se však především o obsahovou deskriptivní analýzu, která se nedotýkala diskursu daných dezinformací komplexněji. Cílem této práce bude kriticky analyzovat diskurs českých dezinformací během voleb do Evropského parlamentu 2019 v České republice.

1. Analýza diskurzu: Teoretický rámec

Kritická diskurzivní analýza se jako sociálně-vědní obor etablovala koncem osmdesátých let a dnes je již uznávanou vědní disciplínou napříč sociálními vědami. O kritické diskurzivní analýze nelze říci, že by byla podložena konkrétními teoriemi, že by měla pevně stanovené postupy nebo kategorie. Můžeme ji označit spíše za interdisciplinární výzkumnou metodu, kterou využívají vědci s různými epistemologickými přístupy, napříč teoretickými rámci, s různým cílem výzkumu. To, co však všechny z nich spojuje, je zkoumání sémiotických charakteristik moci, nespravedlnosti a politických, ekonomických a kulturních změn ve společnosti.²²

1.1 Principy kritické diskurzivní analýzy

Kritická diskurzivní analýza si jako kvalitativní metoda výzkumu dává za cíl zkoumat

²⁰ *Action Plan against Disinformation* [online]. Brussels: European Commission, 5.12.2018 [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf

²¹ Jonáš Syrovátka, Filip Lukáš a Nikos Štěpánek. *České volby v éře dezinformací: Evropské volby 2019* [online]. Prague Security Studies Institute [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: http://www.pssi.cz/download/docs/705_evropske-volby-2019-analyza.pdf

²² Ruth Wodak. *Critical Discourse Analysis. Volume 1: Concepts, History, Theory*. London: Sage, 2013, 23.

nejen to, jak jazyk a jeho používání funguje, ale také do jaké míry může forma a způsob sdělení přímo ovlivnit myšlení adresáta, respektive chování jednotlivých aktérů ve společnosti.²³ Diskurz pak představuje ve svém širším pojetí nejen souhrn určitých sdělení, ale také bere v úvahu autora, který text vytvořil, i adresáta nebo publikum, kterému byl text primárně určen. Bere také v úvahu širší kontext situace, ve které text vznikl. Kritická diskurzivní analýza je pak komplexní formou zkoumání diskurzu, která má odhalit skrze formu sdělení i primární motivace autora (autorů), případně ideologii, která za sdělením stojí, a klade si za cíl kriticky zhodnotit dopady daného diskurzu na mocenské vztahy ve společnosti.²⁴ Právě ideologie je v oboru kritické diskurzivní analýzy považována za prvek, který vytváří a udržuje nerovné mocenské vztahy ve společnosti. Skrz analýzu textu je pak studováno, jakým způsobem je ideologie distribuována směrem k lidem skrz různé instituce či média.²⁵ Co se týče metodologie, na rozdíl od některých empirických výzkumů, kde bývá jasně oddělen sběr dat od analytické části, v případě kritické diskurzivní analýzy tomu tak nemusí nutně být. Ta je spíše založena na principech blízkých Grounded Theory, kterou definovali Glaser a Strauss, a ve které neplatí, že sběr dat musí být ukončen předtím, než začne samotná část analytická. Podle nich sběr dat představuje kontinuální proces, který může probíhat i během analýzy jako takové.²⁶ Jednotlivé přístupy vůči metodám diskurzivní analýzy i chápání diskurzu jako takového se ale napříč akademickou sférou liší. Ve svém výzkumu budu vycházet především z díla Normana Fairclougha a částečně také z myšlenek Teuna van Dijka a jejich výkladů kritické diskurzivní analýzy. Jejich hlavní myšlenky nastíním v samostatných podkapitolách.

1.1.1 Definice diskurzu

Diskurz a chápání světa skrz něj poprvé formuloval ve svém díle Michel Foucault, který diskurz chápal jako skupinu výroků (domain of statements).²⁷ Fairclough pak například diskurz vnímal jako reprezentaci aspektů světa – procesů, vztahů a struktur světa

²³ Teun van Dijk. *Principles of Critical Discourse Analysis*, Discourse and Society (1993), Discourse & Society, 4(2), 259.

²⁴ Tomáš Trampota a Martina Vojtěchovská. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010, 169.

²⁵ Ruth Wodak. What CDA is about. WODAK, Ruth a Michael MEYER. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, 2001, 10.

²⁶ Michael Meyer. Between theory, method and politics: positioning of the approaches to CDA. WODAK, Ruth a Michael MEYER. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, 2001, 18.

²⁷ Norman Fairclough. *Analysing discourse: Textual analysis for social research*, Psychology Press, 2003, 123.

materiálního, „psychického světa“ myšlenek, pocitů, názorů apod. a světa sociálního. Zároveň diskurs nereprezentuje pouze svět, ve kterém žijeme, ale i svět imaginární a takový, jak si ho představujeme.²⁸ Teoretici diskursu kladou důraz na vztahy mezi jednotlivými významy/výroky a na to, čím se jeden význam liší od druhého. Druhou charakteristikou diskursu je důraz na binární protiklady, které vedou ke vzniku mocenského vztahu.²⁹ Van Dijk pak zdůrazňuje důležitost porozumět společenské moci a dominanci. Moc vnímá jako schopnost mít kontrolu nad ostatními, především ve vztahu jedné skupiny, která má moc nad ostatními skupinami. Van Dijk si uvědomuje, že moderním způsobem vymáhání moci není skrz přímou formu násilí, ale právě nepřímo skrze manipulaci, kterou chápe jako schopnost změnit myšlení druhých k vlastnímu užitku. Jako prostředek k manipulaci chápe právě psaný text a mluvené slovo. Podle van Dijka dominance není vždy na první pohled jasná a přímočará, ale často se schovává v těch nejjednodušších každodenních sděleních k těm, kteří mají být manipulováni.³⁰

Zároveň teoretici diskursu vnímají diskurz jako produktivní, tedy nejen že dává význam určitému fenoménu tím, že ho pojmenují, ale zároveň vytváří aktéry, který diskurs formulují, komunikují a vnášejí do praxe. Tito aktéři, nebo také subjekty pak diskurz aplikují směrem k objektům, kterými v našem kontextu jsou například skupiny či místa. Veřejnost je vnímaná jako publikum „autorizovaných aktérů“, které má určité povědomí o různých fenoménech a zároveň má určité očekávání směrem k aktérům (politikům), jak by v jejich zastoupení měli na daný fenomén reagovat. Právě diskurz definuje a ovlivňuje způsob, kterým se určitý význam nebo vysvětlení fenoménu dostane či nedostane směrem k určitému publiku.³¹

1.1.2 Textová analýza vs. kritická diskurzivní analýza

To, co odlišuje analýzu diskursu od čistě lingvistické analýzy definoval již Michel Foucault: Zatímco lingvistická analýza se ptá na otázku „Podle jakých pravidel je výpověď

²⁸ Tamtéž, 124.

²⁹ Jennifer Milliken. The Study of Discourse in IR: A Critique of Research and Methods. *European Journal of IR* (1998), 5,2, 229.

³⁰ Teun van Dijk. *Principles of Critical Discourse Analysis*, Discourse and Society, 254.

³¹ Jennifer Milliken. *The Study of Discourse in IR*, 229.

vytvořena,“ analýza diskurzu podle něj odpovídá na otázku „Jak se stalo, že se na tomto místě objevila právě tato, a ne nějaká jiná výpověď?“³²

Na rozdíl od klasické textové, obsahové nebo stylistické analýzy textu, zkoumá diskurzivní analýza to, jakým způsobem jsou jazykové prostředky a strategie využity v kontextu reálných událostí podle toho, jakým způsobem text rezonuje v sociální realitě.³³ Dalším specifikem je to, že kritická diskurzivní analýza se zaměřuje nejen na výklad významů, ze kterých se náš svět nebo naše realita sestává, ale také na proces toho, jak diskurs produkuje svět jako takový.³⁴ Jak uvádí Fairclough, Analýza textu je důležitou součástí diskurzivní analýzy, ale lingvistická analýza není jedinou složkou této metody. Diskurzivní analýza se zaměřuje nejen na text jako takový, ale i na to, jakým způsobem text ovlivňuje naše chápání sociálních struktur.³⁵ Na rozdíl od textové analýzy se kritická diskurzivní analýza předpokládá, že každý diskurs obsahuje určitý ideologický charakter, který lidi staví do role sociálních objektů. To se týká nejen jednotlivých významů v textu samotném, ale i zakotvených předpokladů například o tom, jak naše společnost funguje. Právě tyto předpoklady jsou v textu/diskurzu zakotveny jen podvědomě a lidé si většinou neuvědomují jejich existenci nebo to, jaký mají vliv na jejich chování.³⁶

1.2 Využití v mezinárodních vztazích a bezpečnostních studiích

Diskurzivní analýza je jako přístup k výzkumu využívána i v oblasti mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií. Podle Jennifer Milliken je v oboru mezinárodních vztahů kritická diskurzivní analýza využívána ve třech typech studií. Tím prvním je analýza zahraniční politiky (*foreign policy studies*) a toho, jakým způsobem pomocí daného diskurzu politické elity legitimizují určité politické kroky zahraniční politiky a zároveň vylučují kroky jiné. Druhým typem je analýza teorie mezinárodních vztahů (*International Relations Theory studies*), tedy toho, jakým způsobem diskurz vytvářený politickými elitami udává směr v akademické sféře. Podle tohoto přístupu jsou pak tyto teorie vnímány jako prvek, který jako

³² Michel Foucault. *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann & synové, 2002, 45.

³³ Soňa Schneiderová. *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha: Karolinum Press, 2016, 12.

³⁴ Jennifer Milliken. *The Study of Discourse in IR*, 236.

³⁵ Norman Fairclough. *Analysing discourse*, 3.

³⁶ Norman Fairclough. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Harlow: Longman Group Limited, 1995, 23.

vědecké důkazy slouží politikům k legitimizaci svých kroků. Za třetí pak analýza mezinárodních organizací a diplomacie (*international diplomacy/organization studies*), která zkoumá diskurz tvořený autoritami a experty působícími v diplomacii a mezinárodních organizacích.³⁷

V oboru bezpečnosti s konceptem diskurzu mimo jiné pracují představitelé Kodaňské školy, kteří přišli s konceptem sekuritizace. Podle něj bezpečnost není nic jako objektivní stav, ale je to koncept, který je vytvářen diskurzivní a politickou silou. Sekuritizace je pak proces, skrz který je určitá záležitost prezentována jako bezpečnostní hrozba. Představitelé Kodaňské školy pak analyzují, jakým způsobem může určitý argument s rétorickými a sémiotickými specifiky (určitý diskurz) sloužit k tomu, aby překročení jistých pravidel ze strany státu bylo veřejností tolerováno za záminkou udržení bezpečnosti. Pokud se takový stav aktérům diskurzu podaří, jedná se o sekuritizaci daného tématu.³⁸

2. Představitelé kritické diskurzivní analýzy

Jak už bylo přibliženo, z hlediska interpretativního přístupu ke studiu vychází metoda kritické diskurzivní analýzy z myšlenek sociálního konstruktivismu. Mezi hlavní představitele kritické diskurzivní analýzy patří Teun van Dijk, který patří mezi první průkopníky diskurzivní analýzy tak jak ji známe dnes a v rámci diskurzivní analýzy věnuje pozornost právě diskurzu mediálních sdělení.³⁹ Z jeho díla můžeme zmínit například *Handbook of discourse analysis*, *Discourse in the language classroom studies: An interdisciplinary approach* nebo *Principles of Critical Discourse Analysis, Discourse and Society*. Významnou osobností, z jehož díla budu ve své práci primárně vycházet, je Norman Fairclough, který také významně přispěl k výkladu kritické diskurzivní analýzy a také definoval jednotlivé principi kritické analýzy, například knihami *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* nebo *Language and Power*. Mezi další představitele patří například James Paul Gee nebo

³⁷ Jennifer Milliken. *The Study of Discourse in IR*, 236-237.

³⁸ Barry Buzan a Lene Hansen. *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 214.

³⁹ Robert B. Kaplan a William Grabe. A modern history of written discourse analysis. *Journal of Second Language Writing*. Pergamon, 2002(11),192.

Ruth Wodak, která mimo jiné reflektuje různé směry a metody kritické diskurzivní analýzy a dává je do historického kontextu v knize *Methods of Critical Discourse Analysis*.

V českém prostředí patří mezi hlavní představitele diskursivní analýzy Jana Hoffmannová, která se zaměřuje na konverzační analýzu, Jiří Nekvapil a jeho koncept „mediální dialogické sítě“, Jiří Homoláč, který zkoumá mediální diskurz Romů nebo Jiří Kraus, jehož hlavní doménou je diskurz z pohledu rétoriky.⁴⁰

V následujících podkapitolách nastíním, jaké metody a postupy ve svých výzkumech používají Norman Fairclough a Teun van Dijk, ze kterých budu ve vlastní analýze sama vycházet. Zaměřím se na to, jak oba autoři chápou kritickou diskurzivní analýzu a na jaké aspekty diskurzu se ve svých dílech zaměřují.

2.1 Teun van Dijk

Již bylo nastíněno, že van Dijk se v pohledu na diskurz zaměřuje na moc a dominanci, přičemž psaný text a mluvené slovo vnímá jako prostředek manipulace a vymáhání moci. Diskurzivní analýza se podle něj soustředí na to, jakým způsobem daná mocenská struktura či dominantní skupina komunikuje určitý narativ svému publiku, a do jaké míry může způsob a specifická rétorika této komunikace ovlivnit způsob myšlení publika. Aby se dalo jasně určit, že daný diskurz má tendence zdůrazňovat dominanci jedné skupiny nad druhými, tedy sdělení stavět na rozporu „my“ versus „oni“, podle van Dijka nestačí pouhý sémantický rozbor textu. Je potřeba se dívat na sdělení detailněji, a to mimo jiné pomocí sledování těchto znaků: silná argumentace proti „nim“ postavená na „faktech“; důraz na špatné vlastnosti nebo činy ostatních a zároveň opomínání vlastních negativ, používání specifických výrazů, které sdělení zdůrazňují; storytelling a citování konkrétních svědků či obětí, které dané sdělení potvrdí.⁴¹ Van Dijk svůj přístup vůči kritické diskurzivní analýze staví na socio-kognitivní teorii a lingvistiku chápe jako „strukturálně-funkční“. Podle něj by měla diskurzivní analýza být založená především na kontextu a za velmi důležitou považuje teorii sociální reprezentace (theory of social representations).⁴² Van Dijk tak předpokládá, že naše kognice sestává ze sociálních reprezentací, jako je vědění, naše postoje, ideologie, společenské normy a hodnoty.

⁴⁰ Soňa Schneiderová. *Analýza diskurzu a mediální text*, 49.

⁴¹ Teun van Dijk. *Principles of Critical Discourse Analysis, Discourse and Society*, 259 - 264.

⁴² Ruth Wodak. *What CDA is about*, 20-21.

Podle něj tyto reprezentace přímo i nepřímo ovlivňují jak produkci diskurzu, tak i jeho přijímání.

Jeho model je založen na trojúhelníku diskurz – kognice – společnost. Diskurs přitom chápe jako komunikační události, pod ty spadají dialogy, psaný text, gestikulace, vizuální obsah a další sémiotické či multimediální útvary. Pod kognicí pak rozumí procesy poznání jak na osobní tak i na společenské úrovni, určitá přesvědčení, cíle, stejně tak jako hodnocení, emoce a další mentální nebo paměťové procesy, které jsou součástí vnímání daného diskurzu. Pojmem společnost van Dijk myslí jednak „lokální“ mikrostruktury, ve kterých se jedinec pohybuje ve svém každodenním životě, a jednak globální, celospolečenské a politické struktury, definované v rámci různých sociálních skupin a meziskupinových vztahů (jako je např. nerovnost či dominance), různých společenských hnutí, institucí, organizací, společenských procesů, politických systémů a dalších více abstraktních charakteristik.⁴³

Teun van Dijk rozlišuje dvě úrovně produkce diskurzu – makro-úroveň (macro-level) a mikro-úroveň (micro-level). Zatímco mediální organizace a jejich společensko-kulturní kontext rozumí jako makro-úroveň, samotné vytváření a prostředky použité při produkci mediálních textů jako takových rozumí jako mikro-úroveň.⁴⁴ Mikro-makro úroveň pak rozeznává i v rámci přijímání daného diskurzu, kdy na makro-úrovni je například celospolečenské nebo kolektivní vědění nebo ideologie a na mikro-úrovni je pak přesvědčení jednotlivce a to, jakým způsobem své přesvědčení zahrnuje do sociálních interakcí.⁴⁵ Skrze makro a mikro-úroveň tak vysvětluje, jakým způsobem může právě diskurz prezentující například konkrétní ideologii přímo ovlivnit činy jednotlivce a jeho roli ve společnosti. Van Dijk zkoumá již zmíněnou polarizaci v diskurzu na „my“ a „oni“ skrze analýzu tzv. „lokálních významů“ v textu. Právě tyto významy podle něj definují způsob, kterým autor textu rozlišuje na „my“ vs. „oni“ a i příjemci tak navozuje pocit identifikace se skupinou charakterizovanou jako „my“. V kontextu zkoumání ideologie, která nabádá k polarizaci společnosti, se pak většinou jedná o pozitivní vnímání sebe sama nebo vlastní skupiny (ingroup) a negativní vnímání skupiny druhé (outgroup). V textu jsou tak zdůrazněny „naše“ pozitivní vlastnosti či aspekty a „jejich“ negativní. Naopak „naše“ negativní charakteristiky a

⁴³ Teun van Dijk, *Multidisciplinary CDA: a plea for diversity*. WODAK, Ruth a Michael MEYER. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, 2001, 96 - 120.

⁴⁴ Teun van Dijk. *Racism and the Press*. London and New York: Routledge, 1991, 39.

⁴⁵ Tamtéž, 50.

„jejich“ pozitivní jsou v daném diskurzu zanedbány.⁴⁶ Dále je pak podle něj v rámci analýzy užitečné všimnout si skrytých významů a ironických výrazů. Jak poukazuje Teun van Dijk, to je důležité proto, že právě nepřímé náznaky v textu podporují určité názory čtenářů, aniž by to text přímo a explicitně vyjadřoval. I ironické nebo implicitní výrazy jsou součástí již zmíněného odvádění pozornosti od (z pohledu autora) „našich“ špatných vlastností a „jejich“ dobrých.⁴⁷

Dalšími aspekty textu, které se v rámci analýzy dají zkoumat, jsou konkrétní formy textu a to jak z pohledu syntaxu, tak i z pohledu vztahů mezi větami. Je to například pořadí slov, důraz na určitá slova, použití pasivu/aktivu a další. Použití pasivu v textu může být důležité, protože má tu funkci, že „schovává“ aktéry dané činnosti. V případě, kdy chce autor určitým způsobem zdůraznit negativní vlastnosti druhých skupin či aktérů a obvinít je tak z problému, aniž by k tomu měl faktické důkazy, a aniž by jeho tvrzení bylo podložené, pasivum může dobře posloužit.⁴⁸

Ve své analýze se zaměřím podle van Dijka právě na jednotlivé „lokální významy“ v textu a na již zmíněnou outgroup a ingroup identifikaci díky důrazu na „my“ versus „oni“ v diskurzu.

2.2 Norman Fairclough

Dalším předním představitelem, který přišel s vlastní metodou kritické diskurzivní analýzy, je Norman Fairclough. Ten chápe jazyk jako element sociální reality, který je úzce propojen s jejími dalšími elementy. Text jako součást společenských změn má podle něj kauzální následky, a to například tím, že může změnit naše vědění, náš přístup, naše přesvědčení, hodnoty, činy nebo měnit naše sociální vazby. Jinými slovy podle Fairclougha text může mít efekt na sociální změny a tyto změny jsou způsobeny změnou významů (ze kterých sestává diskurs). Text ale zároveň ovlivňuje sociální změny nepřímo. Jeden z efektů textu, který diskursivní analýza zkoumá, je ideologický, tedy ovlivňující na ideologii, se kterou se jednotlivec nějakým způsobem ztotožňuje. Právě ideologie z pohledu diskursivní analýzy je hybatelem změn v mocenských poměrech ve společnosti.⁴⁹

⁴⁶ Teun van Dijk, *Multidisciplinary CDA: a plea for diversity*, 104.

⁴⁷ Tamtéž, 105.

⁴⁸ Tamtéž, 108.

⁴⁹ Norman Fairclough. *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. Psychology Press, 2003, 8-9.

Fairclough chápe kritickou diskursivní analýzu jako kombinaci tří procesů: Těmi jsou analýza textu, analýza procesů produkce daného textu a socio-kulturní analýza diskurzu jako takového.⁵⁰ Postup při kritické diskursivní analýze pak rozděluje do tří částí – 1. deskripce, 2. interpretace a 3. explanace. Přičemž první část – deskripce – se zaměřuje především na to, jaké jsou v daném textu použity jazykové prostředky. V rámci interpretace se autor zaměří na texty, jejich prostředky a žánry v kontextu dané situace, a na jejich vzájemné vztahy. V poslední části, kterou nazývá explanace, je kladen důraz především na to, jakým způsobem vyhodnocený diskurs ovlivňuje mocenské vztahy v rámci společnosti a jaký to má praktický dopad na společnost.⁵¹ Co se týče identifikace diskurzu pomocí analýzy, to je možné jednak z hlediska reprezentace určitých aspektů života, nebo-li reprezentovaných témat, anebo z hlediska přístupu či způsobu, jakým je reprezentované téma nahlíženo.⁵² V mojí analýze se zaměřím na identifikaci reprezentace témat a na to, jakým způsobem jsou skrz texty prezentována.

2.2.1 Faircloughova analytická kostra

Pro metodu kritické diskursivní analýzy podle Normana Fairclougha je důležité zmínit, že on chápe fungování jedince ve společnosti skrz sociální praktiky (social practice), tedy skrz naše sociální jednání jako součásti určitých společenských struktur. Podle něj má pak každá sociální praktika svůj sémiotický charakter, který je důležité zkoumat. Fairclough vidí spojitost mezi jednotlivými částmi sociálních praktik – těmi jsou určitá produktivní aktivita (productive activity), výrobní prostředky, sociální vztahy, sociální identity, kulturní hodnoty, povědomí a semióza. Kritická analýza je pak postup, který zkoumá vztah mezi semiózou a ostatními jednotkami sociální praxe. Zejména se podle něj soustředí na to, jakým způsobem semióza ovlivňuje radikální společenské změny, které se odehrávají. Pod semiózou přitom rozumí různé skupiny významů – vizuální zobrazení, řeč těla a samotný jazyk jako takový, které chápe jako nedílnou součást materiálních sociálních procesů.⁵³

⁵⁰ Norman Fairclough. *Critical Discourse Analysis*, 23.

⁵¹ Soňa Schneiderová. *Analýza diskurzu a mediální text*, 90.

⁵² Norman Fairclough. *Analysing discourse*, 129.

⁵³ Norman Fairclough. *Critical discourse analysis as a method in social scientific research*. WODAK, Ruth a Michael MEYER. *Methods of critical discourse analysis*. London: SAGE, 2001, 122.

Jako jakousi předlohu k vlastní analýze použiji analytickou kostru, kterou Norman Fairclough představil ve výkladu kritické diskurzivní analýzy v knize *Methods of critical discourse analysis* editovanou Ruth Wodakovou a Michaelem Meyerem.⁵⁴ Jelikož mým cílem je analyzovat mediální sdělení jednak z toho pohledu, k jakému publiku cílí a jakým způsobem a jednak z pohledu aktérů samotných, Faircloughova kostra mi umožní všechny tyto aspekty prozkoumat.

Kostru zobrazuje jednotlivé kroky a postupy analýzy v pěti fázích:

1. Charakteristika určitého společenského problému, který má sémiotický aspekt
2. Identifikace toho, jaké jsou překážky k řešení tohoto problému, skrze analýzu:
 - a. sítí a struktur, ve kterých probíhají dané praktiky
 - b. vztahů mezi semiózou a dalšími elementy dané praktiky
 - c. diskursu (semiózy jako takové)
 - i. strukturální analýza (uspořádání diskurzu = sociální struktury podle toho, jakým způsobem se liší jejich semiózy)
 - ii. interakční analýza (interactional analysis) = zkoumání toho, jakým způsobem konkrétní výrazy a významy mohou vést ke strukturálním změnám
 - iii. interdiskurzivní analýza = zkoumání toho, jaké konkrétní žánry, styly a diskurzy (narativy) jsou využívány k vytváření daných významů (articulation)
 - iv. lingvistická a sémiotická analýza
3. Vyhodnocení, zda daná struktura do jisté míry „potřebuje“ daný problém
4. Identifikace způsobu, jak překážky překonat
5. Kriticky reflektovat analýzu (body 1-4)

⁵⁴ Tamtéž, 124-126.

4. Metodologie a struktura výzkumu

Svoji analýzu vybraných textů z dezinformačních webů během eurovoleb strukturuji podle Faircloughova schématu do jednotlivých fází. V kapitole č. 5 charakterizuji působení dezinformačních webů během voleb jako společenský problém. Na samém počátku analýzy tedy definuji problém dezinformačních webů a argumentuji, proč je relevantní jejich diskurz analyzovat. Zároveň se také zaměřuji na dezinformační weby jako společenský problém, který má sémiotický základ. Charakterizuji určité typické rysy dezinformačního a manipulativního obsahu a aplikuji je na zkoumané texty.

Hlavní analytická část, tedy kapitola 6 a 7 identifikuje, co dělá daný diskurz problematickým. Podle Fairclougha je v této části důležité odpovědět na otázku, jaký aspekt uspořádání společnosti nebo daného systému vede k tomu, že zkoumaný problém nemá jednoduché řešení. Předmětem analýzy je tedy to, jakým způsobem jsou dané sociální praktiky mezi sebou propojeny a jakým způsobem sémiotika vede k dalším aspektům sociálních praktik a dalších elementů diskurzu jako takového.⁵⁵ V mém případě zkoumám, v čem spočívá komplexnost problému dezinformací v online mediálním prostoru. Analytická část se také podle Fairclougha sestává z analýzy sítí a struktur, ve kterých probíhají sociální praktiky; vztahů mezi semiózou a dalšími elementy praktiky a semiózy jako takové. Síť a struktury jsou v případě méj analýzy konkrétní dezinformační weby, lidé či organizace, které za nimi stojí a dále pak aktéři, kteří v textech vystupují nebo je přímo vytvářejí. Semiózou jsou pak výhradně psaný text vybraných mediálních výstupů.

V rámci analýzy semiózy jako takové kromě jednotlivých postupů, které definuje Fairclough ve svém schématu, se inspiroji i metodami, jež používá Teun van Dijk. Jednak tedy charakterizuji narativy, které se v textech pravidelně opakují, zároveň ale zkoumám to, do jaké míry diskurz obsahuje výrazy, které sugerují čtenáři polarizaci na „my“ vs. „oni“. Dále se pak zaměřuji na to, zda a jakým způsobem mohou ideologie prezentované v rámci diskurzu přímo mít vliv na aktivity a myšlení čtenářů. Vzhledem k rozsahu i možnostem práce se nebudu zabývat faktickým ověřováním daných sdělení. Cílem práce je především

⁵⁵ Norman Fairclough. *Critical discourse analysis as a method in social scientific research*, 125.

analyzovat styl jazyka a sdělované narativy, nikoliv hodnocení jejich faktické správnosti.

Wardle a Derakhshan charakterizují 4 aspekty, díky kterým se mediální sdělení stává mnohem více atraktivní – těmi jsou vyvolání emoční reakce; silný vizuální komponent; přesvědčivý narativ a neustálé opakování informace. Právě v těchto aspektech podle nich spočívá síla manipulativního obsahu v mediálním prostoru.⁵⁶ V šesté kapitole se v rámci analýzy semiózy jako takové proto zaměřím na tři podstatné faktory – zda a jak autoři pracovali s emocemi čtenářů, jaké narativy používali a s jakými tématy a informacemi pracovali (vizuální komponent vzhledem k charakteru a rozsahu práce vynechám).

V poslední části se ptám na to, do jaké míry může fungování dané struktury a aktérů diskurzu (v mém případě konkrétní média, lidé a organizace, které za nimi stojí) ovlivnit českou společnost.

Předmětem analýzy bude databáze mediálních výstupů z vybraných 6 webů, které jsou dostupné v českém jazyce a které vytvářejí nebo přejímají dezinformační a manipulační zprávy. Seznam webů jsem vytvořila kombinací seznamů dezinformačních médií podle think-tanku Evropské hodnoty⁵⁷ a webů Neovlivni.cz⁵⁸ a Konšpiratori.sk.⁵⁹ z těchto webů jsem pak vytvořila užší výběr šesti nejnavštěvovanějších podle projektu mapamédií.cz.⁶⁰

Těmi jsou weby parlamentnilisty.cz, AC24.cz, aeronet.cz, novarepublika.cz, prvnizpravy.cz a protiproud.cz. Jedná se o texty zmiňující evropské volby nebo Evropskou unii, které byly publikovány v období mezi 29. březnem 2019 a 31. květnem 2019, tedy v období osmi týdnů před a týden po konání voleb, které v České republice probíhaly 24. a 25. května 2019. Dohromady se jedná o 111 článků.

5. Dezinformace jako společenský problém

V úvodní části již bylo nastíněno, jakým způsobem dezinformace představují

⁵⁶ Claire Wardle a Hossein Derakhshan. Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. In: *Council of Europe report DGI* [online]. 9. 2017, 7. 9. 2017, 38-39.

⁵⁷ *Přehled dezinformačních a manipulativních webů* [online]. Evropské hodnoty [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: https://www.evropskehodnoty.cz/fungovani-ceskych-dezinformacnich-webu/weby_list/

⁵⁸ *DATABÁZE PRORUSKÉHO OBSAHU OD A-Z* [online]. [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: <https://neovlivni.cz/databazeproruskeho-obsahu-od-a-z/>

⁵⁹ *Zoznam stránok so sporným obsahom* [online]. [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: <https://www.konspiratori.sk/zoznam-stranok.php>

⁶⁰ *Struktura návštevnosti českých zpravodajských serverů (leden 2019)*. In: *Mapa médií* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <http://www.mapamedii.cz/mapa/navstevnosti/index.php>

společenskou hrozbu. V této části bych ráda detailněji rozebrala aspekty, které činí dezinformační weby velice komplexním problémem současnosti.

5.1. Online média v post-faktickém světě

Jedním z potenciálně škodlivých důsledků na společnost, které šíření dezinformací může mít, je nedůvěra ve fakta. Lewandowsky et. al. ve svém výzkumu porovnal několik studií o tom, jakým způsobem dezinformace ovlivňují příjemce. Došel k závěru, že dezinformace nejen vedou k tomu, že je jedinec nesprávně informovaný, ale zároveň jeho důvěra ve fakta jako taková pod vlivem dezinformací obecně klesá. To platí navíc ještě ve větší míře, pokud se jedná o konspirační teorie.⁶¹

Právě nedůvěra ve fakta může pak vést ke změnám veřejného mínění. Dezinformace jsou vnímány jako moderní prostředek k šíření propagandy, ta si podle Alexandry Alvarové klade za cíl nejen měnit veřejné mínění, ale v první řadě jej lehce manipulovat. Ona slabá manipulace se pak projevuje například prohloubením již původních přesvědčení publika. Ty jsou díky funkční propagandě vyostřenější a víc slyšet.⁶² Současná podoba toho, jak fungují média online, navíc dezinformacím nahrává. V důsledku sociálních sítí se každý uživatel ocitá ve vlastní informační bublině (echo chamber), která je založena na jím vybraných zdrojích a názorových směrech. Podle Lewandowského pak vystavení jedince pouze ideologicky předpojatým médiím má za důsledek to, že daný jedinec veškerá fakta vnímá předpojatě bez ohledu na to, že faktickým důkazům je schopen porozumět.⁶³

V tomto ohledu dezinformacím nahrává i to, jakým způsobem dnes média fungují. Jak poukazuje Schneiderová, zatímco dříve byla funkce médií především informovat a přesvědčit příjemce těchto informací o tom, že jim mají věnovat pozornost, dnes se funkce médií odklonila od snahy přinášet objektivní pravdu a více se zaměřují na interpretaci a analýzu informace jako takové. V rámci přinášení určité zprávy jsou vybírána jen ta fakta, která podpoří určitý úhel pohledu, jenž dané médium zastává. Přinášet cosi jako naprosto objektivní informace podle ní není podle ní možné z podstaty věci, na druhou stranu dnes je místo důrazu na fakt jako takový mnohem větší důraz kladen na to, jak bude daný fakt

⁶¹ Stephan Lewandowsky, Ullrich K.H. Ecker a John Cook. Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the “Post-Truth” Era, 355.

⁶² Alexandra Alvarová. Průmysl lži: Propaganda, konspirace a dezinformační válka. 2. Praha: Triton, 2019, 12.

⁶³ Stephan Lewandowsky, Ullrich K.H. Ecker a John Cook. Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the “Post-Truth” Era, 359.

prezentován a interpretován směrem ke čtenáři/posluchači/divákovi.⁶⁴

Dalším problematickým aspektem dezinformací je to, že i po faktickém vyvrácení určité nepravdy se mysl příjemce stále alespoň částečně spoléhá na první informaci, kterou se dozvěděla. Přestože informace byla fakticky nepravdivá a následně byla vyvrácena. Tomuto jevu se říká Continued influence effect (efekt přetrvávajícího vlivu).⁶⁵ I tento efekt přispívá k tomu, že pokud se nepravdivá informace dostane jednou do online prostoru, jakékoliv snahy o její vyvrácení mohou napáchanou škodu odčinit jen částečně. Jak ukázala analýza šíření informací na Twitteru, fake news se šíří rychleji než fakta. Respektive uživatelé, kteří sdílejí lživý nebo zavádějící obsah, jsou v jeho šíření aktivnější než ti, kteří sdílejí fakticky podložené informace.⁶⁶ Dezinformační weby jsou tak nejen účinným prostředkem manipulace a šíření propagandy, ale zároveň současné nastavení mediálního prostoru, který se přesunul online a je úzce propojený se sociálními sítěmi, těmto webům nahrává.

5.2 Manipulace faktů a přesah do médií

Problematickým aspektem, který také přispívá ke komplexnosti dezinformací, je to, že nepravdivé a manipulativní zprávy často pracují s faktickým základem. Jak upozorňuje Miloš Gregor, právě protože spousta dezinformací pracuje s faktickým základem, je v některých případech i nemožné je odhalit, a především je těžké jim čelit.⁶⁷

V souladu s jeho tvrzením jsou i slova Ladislava Bittmana, který se podílel na operaci Neptun, jedné z největších dezinformačních kampaní československé vlády. Podle něj spočívá tajemství úspěšné dezinformace ve spojení pravdivých detailů s těmi smyšlenými. Aby dezinformace byla úspěšná, musí podle něj „alespoň částečně odpovídat realitě, nebo všeobecně přijatelným názorům.“⁶⁸ Právě argumentace, která se částečně sestává z pravdivé

⁶⁴ Soňa Schneiderová. *Analýza diskurzu a mediální text*, 91.

⁶⁵ Stephan Lewandowsky et. al. Misinformation and Its Correction: Continued Influence and Successful Debiasing. *Psychological Science in the Public Interest*. Sage Publications, 2012, 3(13), 114.

⁶⁶ Soroush Vosough et. al. The spread of true and false news online. *Science* [online]. 2018, 09 Mar 2018, 359(6380), 1146-1151 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://science.sciencemag.org/content/359/6380/1146>

⁶⁷ Ondřej Golis. Všechny fake news nelze odhalit, mají faktický základ a působí věrohodně, varuje odborník. In: *IROZHLAS* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vsechny-fake-news-nelze-odhalit-maji-fakticky-zaklad-a-pusobi-verohodne-varuje-odbornik-_201612020555_ogolis

⁶⁸ Thomas Rid. Uncovering Operation NEPTUN, the Cold War's Most Daring Disinformation Campaign. In: *WIRED* [online]. 15.04.2020 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: https://www.wired.com/story/uncovering-operation-neptun-the-cold-wars-most-daring-disinformation-campaign/?fbclid=IwAR1CrSJgE1fnCR0-OFtEO__z2-Z5t7Kt_8NjkcXDCfuZ4mgYkIm5o2MZ2k

informace, i podle Koppanga napomáhá tomu, aby propaganda byla úspěšná.⁶⁹

Kromě toho dezinformace mohou úspěšně manipulovat a měnit veřejné mínění skrze tzv. „agenda setting“. Pro manipulátory není podstatné, zda mainstreamová média píšou o jimi vytvořených tématech za účelem je vyvrátit nebo zdiskreditovat. Pro ně je důležité to, že se o nich v první řadě píše. To je důležité z hlediska procesu, kterému se říká “agenda setting” (nastavování agendy). To spočívá v tom, že média působí jako element, který do jisté míry sugeruje témata, nad kterými společnost přemýšlí. Média tak ovlivňují jakousi “veřejnou agendu” (public agenda). Jakmile se tedy určitý příběh dostane do médií, bez ohledu na to, zda jako předmět kritiky nebo vyvrácení, už se stává součástí veřejné debaty.⁷⁰

6. Analýza diskurzu (semiózy) vybraných webů

V této kapitole se zaměřím nejdříve na to, s jakými tématy a žánry autoři pracovali a jaké myšlenky byly skrze převládající narativy čtenářům sugerovány. Dále budu zkoumat, jakým způsobem autoři diskurzu pracovali s emocemi, a proč tato technika může být problematická. Podívám se na to, jaké emoce převládaly a co tvůrcům diskurzu napomáhalo dané sdělení dělat funkčními směrem k publiku. V rámci toho se také zaměřím na aspekt rozdělování v textu na „my“ versus „oni“ podle již zmíněné van Dijkovy metody.

Pokud analyzujeme určitý diskurz jako prostředek moci, pak je důležité vybrat si k analýze takové charakteristiky daného textu, které slouží jako funkční jednotky moci. Takovými charakteristikami jsou například důraz na určitá slova, v mluveném slově je to intonace, dále pak pořadí slov, výběr použitých slov, konzistentnost textu, výběr určitých témat, způsob mluvy a další.⁷¹ Jak uvádí van Dijk vytvořit absolutní analýzu určitého diskurzu je téměř nemožné z hlediska náročnosti a obsáhlosti takového úkolu. Je potřeba se proto zaměřit na takové charakteristiky textu, které jsou relevantní pro výzkum problematiky, již jsme si dali za cíl.⁷² V následující části se zaměřuji na konkrétní slova, výrazy, žánry a manipulativní techniky, které mi pomohou lépe charakterizovat tři výše zmíněné faktory a

⁶⁹ Haavard Koppang. *Social Influence by Manipulation: A Definition and Case of Propaganda. Middle East Critique*. Routledge, 2009, 18(2), 124.

⁷⁰ Alice Marwick a Rebecca Lewis. *Media Manipulation and Disinformation Online. Data & Society*. Data & Society Research Institute, 39.

⁷¹ Teun van Dijk, *Multidisciplinary CDA: a plea for diversity*, 99.

⁷² Teun van Dijk, *Multidisciplinary CDA: a plea for diversity*, 99.

semiózu jako celek.

6.1 Žánry zkoumaného diskurzu

Podíváme-li se na převažující žánry ve zkoumaných textech, jedná se především o texty názorové – ze zkoumaných webů se jednalo o 55 komentářů, 41 zpravodajských textů, 9 rozhovorů a 5 blogů, které byly syndikovány z blogovacích platforem. Vyjma Parlamentních listů a webu První zprávy.cz však zkoumané portály nemají rozdělené rubriky podle žánrů a čtenáři není proto na první pohled jasné, zda se jedná o zpravodajství či názorový text. Parlamentní listy rubriky definované má, ani zde však rozdělení není úplně jasné a články se zobrazují napříč žánry. V tomto ohledu tedy identifikace žánrů nebyla plně možná. Výsledky analýzy však jasně ukazují, že názorové a ideologicky zabarvené texty jasně převažují. Širší charakteristika praktik vybraných webů je více přiblížena níže v kapitole 7.

Žánr	Celkově	Parlamentní listy	AC24	Aeronet	První zprávy	Nová Republika	Protiproud
Komentáře	55	14	5	15	7	3	11
Zpravodajství	41	28	5	1	6	0	1
Rozhovory	10	5	2	0	2	1	0
Blogy	5	0	5	0	0	0	0

Tabulka 1: Poměr použitých žánrů v diskurzu celkově a v rámci konkrétních webů.

6.2 Narativy diskurzu

Jedním z rozměrů, na které jsem se v analýze zaměřila, byla témata a narativy, jež se ve vybraných textech objevovaly. Texty byly vybrány tak, aby se zabývaly volbami do EP nebo Evropskou unií a dalšími tématy s ní souvisejícími. Tematicky se články zcela očekávaně zaměřovaly především na Evropské volby, na kandidující strany a hnutí či zpětnou analýzu výsledků voleb. Objevovalo se také mnoho článků, které se zabývaly fungováním Evropské unie jako takové, případně postavením České republiky v rámci EU. Téma eurovoleb bylo ale často propojeno s dalšími tématy nejen z Česka, ale i ze zahraničí. V rámci předvolebního období byla v kontextu nadcházejících voleb často diskutována

témata jako dvojí kvalita potravin mezi státy unie, klimatické změny, ale i zahraniční témata, jako například kauza bývalého rakouského vicekancléře a předsedy Svobodné strany Rakouska (FPÖ) Heinze-Christiana Stracheho, která před eurovolbami otřásla Rakouskem, nebo i požár pařížské katedrály Notre-dame. Vybrané weby také reagovaly na Usnesení Evropského parlamentu o základních právech lidí afrického původu, které přijal Evropský parlament v březnu 2019.⁷³

Některá témata byla specifická pro jednotlivé weby. Například na webu Aeronet byly opakovaně rozebírány vztahy uvnitř hnutí Svoboda a přímá demokracie (SPD), a to pravděpodobně na základě rozkolu mezi autorem či autory anonymního webu Aeronet a vedením SPD samotného, ke kterému došlo na počátku roku 2019.⁷⁴ Téměř ve třetině případů stále ve spojení s volbami do EP rezonovala problematika migrace, a to nejčastěji na Aeronetu a na Protiproudu. Témata, která se ve zkoumaných textech objevovala nejčastěji, jsou zobrazena v tabulce 1 níže. V následující podkapitole blíže rozeberu, jakého charakteru byly dané narativy a jaké myšlenky v nich převažovaly.

Téma	Článků celkově	Parlam. listy	AC24	Aeronet	První zprávy	Nová Republika	Protiproud
Kandidáti/ Volby do EP obecně	53	30	5	5	9	1	3
Migrace	35	9	4	9	3	2	8
Výsledky voleb	21	9	2	3	4	1	2
Dvojí kvalita potravin	9	5	0	3	1	0	0
Klimatické změny	7	2	0	2	0	2	1
Usnesení EP ⁷⁵	5	0	3	0	0	1	1
Stracheho kauza	5	1	2	0	2	0	0
Notre-Dame	4	0	2	1	0	0	1

⁷³ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 26. března 2019 o základních právech lidí afrického původu v Evropě. In: *Evropský parlament* [online]. 26. 3. 2019 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0239_CS.html

⁷⁴ Projevy extremismu a předsudečné nenávisti: Souhrnná situační zpráva 1. čtvrtletí roku 2019. In: Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 23. dubna 2019 [cit. 2020-05-04], 7. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>

⁷⁵ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 26. března 2019 o základních právech lidí afrického původu v Evropě.

Tabulka 2: Počet nejčastějších témat obsažených ve zkoumaných textech. Obsahuje celkový počet i množství podle jednotlivých webů.

6.3 Charakteristika narativů

6.3.1 Migrace jako hrozba

Téma migrace, které se objevovalo jako druhé nejčastější ve zkoumaných textech, bylo významnou součástí narativů. V rámci textů, které rozebíraly migraci na sledovaných webech, byli migranti z Blízkého východu a Afriky popisováni jako bezpečnostní hrozba, která přímo zasahuje do každodenních životů lidí. Poslanec z SPD tak například ve svém komentáři na Protiproud.cz napsal: „*V Evropě se stále prohlubují bezpečnostní problémy zejména v souvislosti s příchodem nelegálních a neidentifikovaných migrantů z Blízkého východu a z Afriky. To je zkrátka fakt. Jak si jinak vysvětlit betonové zátarasy rozmístěné po Praze v okolí Staroměstského náměstí - a navýšení počtů policejních hlídek v období nadcházejících velikonočních svátků?*“⁷⁶ V tomto případě tak autor pomocí celkem snadno hmatatelného bezpečnostního opatření v podobě betonového zátarasu působí na emoce čtenáře, a sice na vyvolání strachu. Právě strach je přitom v kontextu politických sdělení velmi problematický. Důraz na emoce je hlouběji rozveden v následující podkapitole.

Mezi sdělovanými narativy byl také důraz na vyobrazení islámu a muslimů jako hrozby pro českou společnost. Tento narativ byl přítomen až v pětině zkoumaných článků. Hovořily například o „*nasunování Arabů a muslimů do evropských zemí bez souhlasu vlastního obyvatelstva.*“⁷⁷ Martin Koller v jednom ze svých článků na Parlamentních listech dokonce válečné uprchlíky spojoval s terorismem, když zmínil, že státy „*německé EU*“

⁷⁶ Radovan Vích. Žaloba ČR na EU. In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4385-zaloba-cr-na-eu-polsko-a-madarsko-v-zadech-destaci-nechame-si-sebrat-zbrane-tvari-v-tvar-hordam-utok-na-zakladni-svobody-budeme-muset-mit-povoleni-na-sroubovak-je-treba-si-vybrat-cemu-dame-prednost.htm>

⁷⁷ Skandál v Berlíně: Německé úřady nechtěně přiznaly, že 30% uprchlických migrantů přichází do Německa ne po zemi, ale přilétají v letadlech! In: *Aeronet* [online]. 19. 5. 2019 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/skandal-v-berline-nemecke-urady-nechtene-priznaly-ze-30-uprchlickych-migrantu-prichazi-do-nemecka-ne-po-zemi-ale-priletaji-v-letadlech-oficialni-dotaz-poslanca-afd-na-nemecke-urady/>

podpořily „islámské teroristy v Sýrii a umožnily jim masově emigrovat do EU na doživotní dovolenou spojenou s terorem a s násilím proti bílým a křesťanským Evropanům.“⁷⁸

Dále byl silně přítomen narativ, který naznačoval, že migrantům přicházejícím do Evropy se dostává materiálního blahobytu ze stran členských států EU a tento aspekt byl autory kritizován. Čtenář měl tak z podobných sdělení pocit, že migranti přicházející z Blízkého východu či Afriky v Evropě žijí nad poměry. Například server Aeronet píše o situaci v Německu takto: „*veškeré nárokové tituly sociální péče, které jsou migrantům v Německu dostupné a mohou v úhrnu, podle velikosti rodiny a případ od případu, dosahovat až 4,500 EUR měsíčně, protože do této sumy se započítávají i jednorázové příspěvky rozpočítané do jednotlivých měsíců v průměru za rok.*“⁷⁹ Luboš Zálom na Protiproudu pak například pomoc migrantům popisuje jako akt sebeobětování ze strany členských států: „*Občané členských států se musejí obětovat, musejí se sklonit před údajnými nároky imigrantů na západní blahobyt a styl života. Mají morální povinnost pomáhat, a Evropská unie tuto povinnost jasně reflektuje.*“⁸⁰ Opět je zde naznačeno, že členské státy EU na úkor vlastního obyvatelstva poskytují přistěhovalcům určité nadprůměrné služby, které vedou k jakémusi „blahobytu“. Tvrzení však nejsou doložena žádnými konkrétními důkazy, které by takovým argumentům nasvědčovaly. Tato ukázka je příkladem, kdy jsou v rámci diskurzu použity silné argumenty proti „nim“, v tomto případě k migrantům, a jsou přitom zvýrazněny špatné vlastnosti dané skupiny. Ty jsou zdánlivě podloženy „fakty“, které však nemají opravdový faktický základ. Vrátime-li se k myšlenkám van Dijka, jedná se o jeden z již zmíněných „lokálních významů“, které jedinci pomáhají v identifikaci se skupinou skrze vymezení se vůči skupině druhé.⁸¹ Důraz na tento aspekt je blíže rozebraný v rámci jiné podkapitoly níže.

⁷⁸ Martin Koller. Hnus, lži a rozkrádačky, bude vám zle. Martin Koller se podíval pod pokličku eurovoleb. Našel spoustu špíny a pár statečných. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/politologove/Hnus-lzi-a-rozkradacky-bude-vam-zle-Martin-Koller-se-podival-pod-poklicku-eurovoleb-Nasel-spoustu-spiny-a-par-statecnych-582281>

⁷⁹ Skandál v Berlíně: Německé úřady nechtěně přiznaly, že 30% uprchlických migrantů přichází do Německa ne po zemi, ale přilétají v letadlech! In: *Aeronet*.

⁸⁰ Luboš Zálom. Czexit: Téma dneška, nebo vzpomínky na budoucnost? *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4413-czexit-tema-dneska-nebo-vzpominky-na-budoucnost-svobodu-v-eu-mit-nikdy-nebudeme-ale-ziskame-ji-kdyz-odejdeme-klaus-to-vedel-ale-ukriceli-ho-imigranti-a-euro-dva-hlavni-demoni-zmaru-cekat-ale-na-co.htm>

⁸¹ Teun van Dijk, Multidisciplinary CDA: a plea for diversity, 105.

6.3.2 Pro-evropské vs. euroskeptické postoje

V kontextu voleb do Evropského parlamentu se nabízí otázka, v jakých proporcích se v textech objevovaly pro-evropské postoje, a naopak ty euroskeptické. Postojem je v této práci míněno to, jakým způsobem autor nebo citovaný politik nahlíží na Evropskou unii jako takovou a zda podporuje členství České republiky v Evropské unii (pro-evropský) nebo se naopak zasazuje za vystoupení ČR z EU (euroskeptický). Podíváme-li se na celkový diskurz vybraných webů, z těch, které obsahovaly určitý postoj vůči členství ČR v unii, byl daný postoj ve většině případů euroskeptický. Ze 111 zkoumaných textů bylo 42 z nich kritických vůči Evropské unii a členství českého státu v ní, pouhých 11 pak obsahovalo převážně postoje pro-evropské. Nejvíce vyvážené rozložení postojů v tomto ohledu byly publikovány na Parlamentních listech, kde médium dávalo stejný prostor euro-skepticky laděným postojům jako těm pro-evropským. Naopak jako nejvíce euro-skeptické médium z analýzy vyšel web Protiproud, který publikoval výhradně texty kritické vůči Evropské unii.

Je však nutno dodat, že proti-evropské texty byly častěji emočně zbarvené a používaly manipulativní techniky nálepkování, které blíže přibližují v části o jednotlivých technikách. Zároveň se v případě pro-evropských textů jednalo spíše o zpravodajská sdělení týkající se volebních programů jednotlivých hnutí, jako třeba text představující volební program koalice Spojenci pro Evropu⁸² či program Strany Zelených,⁸³ nebo pak vyjádření k eurovolbám od prezidenta Miloše Zemana⁸⁴ a premiéra Andreje Babiše.⁸⁵ Oproti tomu texty euro-skeptické byly především názorové články – komentáře či rozhovory.

Uspořádání sil v rámci Evropské unie autoři těchto webů často popisovali slovem „diktát“ – „diktát Bruselu“, „diktát Evropské unie“, „bruselský diktát“ nebo konkrétněji například jako „totalitní diktát politické korektnosti, multikulturalismu a uměle vytvářených

⁸² TOP 09: Spojenci pro Evropu odhalili společný program a kampaň pro evropské volby [online]. In: *Parlamentní listy*. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/TOP-09-Spojenci-pro-Evropu-odhalili-spolecny-program-a-kampan-pro-evropske-volby-579073>

⁸³ Zelení: Překvapení? Nejlepší ekologický program pro eurovolby mají Zelení [online]. In: *Parlamentní listy*. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Zeleni-Prekvapeni-Nejlepsi-ekologicky-program-pro-eurovolby-maji-Zeleni-582357>

⁸⁴ Zeman podpořil proevropskou výzvu 21 prezidentů Evropské unie. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Zeman-podporil-proevropskou-vyzvu-21-prezidentu-Evropske-unie-580788>

⁸⁵ Premiér Babiš: Evropská unie je jedinečným uskupením. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Premier-Babis-Evropska-unie-je-jedinecnym-uskupenim-579926>

*nátlakových menšin.*⁸⁶ Pomocí těchto výrazů tak diskurz sugeruje, že jednotlivé státy v rámci EU jsou podrobeny vládnutí „shora“, které jednotlivé státy a jejich politici nemohou nijak ovlivnit. Například v článku na AC24 je citovaný poslanec za SPD Radim Fiala, který varuje před EU jako budoucím „*superstátem*“ a dále uvádí: „*Evropská unie chystá další šílené věci.*“ Pozoruhodné je, že Evropská unie je tedy vnímána jako jakýsi cizí aktér, jako by Česká republika nebyla součástí unie. EU tedy působí jako určitý cizí element, nikoliv jako společenství, jehož je ČR součástí.⁸⁷ Právě narativ sugerující, že jednotlivé státy v rámci EU ztrácejí vlastní suverenitu, byl podle webu EU vs. Disinfo narativem, který během eurovoleb opakovat na dezinformačních a manipulativních serverech napříč státy EU.⁸⁸

V tomto kontextu bylo také zajímavé časté připodobňování Evropské unie k Sovětskému svazu, například Klára Samková v textu, který byl zveřejněn na Aeronetu, napsala: „*Evropský parlament má pouze status plenárního sboru. Ti mladší z vás, kteří nepamatují dobu Sovětského svazu, tak to rád objasním. V Sovětském svazu držel veškerou moc Nejvyšší sovět. Evropská komise je derivátem Nejvyššího sovětu SSSR. Ten měl absolutní pravomoc nad navrhováním, schvalováním a rušením zákonů.*“⁸⁹ Podobně šéfredaktor Protiproud Petr Hájek ve své analýze volebních výsledků eurovoleb hovoří o „*povolební situaci v matičce sovětské unii.*“⁹⁰ Připodobněním k totalitnímu režimu aktéři zdůrazňují údajnou nesvobodu, která podle nich uvnitř EU panuje.

6.3.3 Důraz na vlastenectví

Dalším převažujícím narativem, který byl ve zkoumaném diskurzu výrazný a do jisté míry určující myšlenkový směr diskurzu, je důraz na vlastenectví a národní hodnoty. Až

⁸⁶ Michal Semín. Dnes i u nás můžeme volit Salviniho: Šokující, protože úplně normální projev.

In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4445-dnes-i-u-nas-muzeme-volit-salviniho-sokujici-protoze-uplne-normalni-projev-evropa-pod-mocnou-ochranou-hruza-vatikanskych-marxistu-sance-na-zachranu-ci-zbrojnosci-chceme-byt-klic-pro-racionalni-volbu.htm>

⁸⁷ Bude o všem rozhodovat Brusel? Prý se v EU chystá šílená věc, varuje český poslanec. In: *AC24* [online]. 23. 4. 2019 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <http://tiny.cc/1v3siz>

⁸⁸ EU ELECTIONS UPDATE: THE LONG GAME. In: *EU vs. Disinfo* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://euvsdisinfo.eu/eu-elections-update-the-long-game/?highlight=elections>

⁸⁹ Klára Samková: *Kandidují do Evropského parlamentu a nevědí, že to není parlament!* [online]. In: *Aeronet*. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/klara-samkova-kandiduji-do-evropskeho-parlamentu-a-nevedi-ze-to-neni-parlament-zakony-navrhuje-pouze-evropska-komise-a-eu-parlament-k-nim-zaujima-stanoviska-ktera-ale-pro-eu-komisi-nejsou-zavazna/>

⁹⁰ Petr Hájek. Patafyzické volby mají pěkný fyzický výsledek: Všichni vyhráli i prohráli.

In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4451-patafyzicke-volby-maji-pekny-fyzicky-vysledek-vsichni-vyhrali-i-prohrali-radovat-se-i-truchlit-soucasne-lez-je-pravda-a-naopak-kdo-to-vezme-priste-do-rukou-misto-kgb-a-cia-a-udelaji-hrnce-chryzantem-revoluci.htm>

pětina zkoumaných textů zahrnovala důraz na vlastenectví a české národní hodnoty, tento narativ byl pak nejvýrazněji přítomen v textech publikovaných webem Aeronet. Autoři používali výrazy jako „národní stát“, „vlastenec“, „vlastenecké strany“, „identita“, „tradice“ nebo „tradiční společenské hodnoty“. Skrze tento narativ jsou v diskurzu kritizovány instituce Evropské unie jako jdoucí proti těmto vlasteneckým hodnotám, národní identitě a tradici.

Je-li podle Fairclougha ideologie prvkem, který vede k ovlivňování veřejného mínění a skrze to i ke strukturálním změnám ve společnosti,⁹¹ tak právě toto zdůrazňování vlasteneckých a národoveckých politických postojů je v kontextu voleb velmi zásadní. Jak bude ještě přiblíženo v kapitole 7, národovecké postoje zároveň propojují i hlavní aktéry zkoumaného diskurzu.

Z charakteristiky převažujících narativů je patrné, že zkoumaný diskurz klade důraz na euroskeptické postoje, které jsou spojeny jednak s prezentací Evropské unie jako abstraktního společenství řízeného elitami a jednak s důrazem na téma migrace. Je zde také patrný ideologický charakter, a sice protežující vlastenecké a národovecké postoje. V další podkapitole se více zaměřuji na další aspekty jazyka, které mi pomohou diskurz dále charakterizovat. Těmi jsou důraz na emoce, polarizace na „my“ versus „oni“ a technika nálepkování.

6.4 Použití emocí jako manipulativní techniky

Jak bylo již nastíněno, emoce jsou pro existenci fake news velmi důležité. Nejúspěšnější dezinformační obsah je ten, který vyvolává pocity nadřazenosti, hněvu a strachu. Je to právě emočně zabarvený obsah, který čtenáře častěji vybízí ke sdělení v rámci vlastního okruhu přátel skrze sociální sítě. Emoce tak napomáhají tomu, aby daná zpráva byla funkční a šířila se dál.⁹² Podle Koppenga patří emoce k mechanismům, které určité typy sdělení činí silnějšími, než jsou racionální argumenty. Podle něj jsou to především emoce jako je strach, zlost, žal, vina a pomstychtivost. Emotivně zabarvený jazyk podle něj manipuluje reakci příjemce daného sdělení, a to například tak, že pod vlivem emocí

⁹¹ Norman Fairclough. *Analysing discourse: Textual analysis for social research*, 8-9.

⁹² Claire Wardle a Hossein Derakhshan. *Information Disorder*, 7.

nereflektuje faktické důkazy, na kterých dané sdělení stojí.⁹³ Dalším aspektem, který jsem ve vybraných textech zkoumala, je právě důraz na emoce.

Důraz na emoce hrál podstatnou roli i ve zkoumaném diskurzu, přičemž více než třetina článků cílila na vyvolání negativních emocí čtenářů. Nejčastěji články vzbuzovaly emoce jako vztek a zlobu, dále pak strach, pocit bezmoci, pomstychtivost a v ojedinělých případech soucit. Velký důraz byl kladen i na snahu o vyvolání překvapení.

Vyvolání pocitu vzteku a zloby bylo často spojováno s tvrzením, že jsou lidé někým obelháváni a podvedeni. Příkladem podobně laděných sdělení je článek Martina Kollera na Parlamentních listech s titulkem: „*Hnus, lži a rozkrádačky, bude vám zle. Martin Koller se podíval pod pokličku eurovoleb. Našel spoustu špíny a pár statečných.*“⁹⁴ Podobně autor pod pseudonymem Vedoucí Kolotoče na Aeronetu píše: „*Volby do EU jsou od začátku až do konce podvod na voliče a podvod na vlastence a odpůrce migrace. Je úplně jedno, kdo vyhraje volby do EU, na migraci v našich zemích to nebude mít naprosto, ale naprosto žádný vliv.*“⁹⁵

Ptáme-li se, jakým způsobem mohl zkoumaný diskurz ovlivnit čtenáře k aktivitě či pasivitě ve volbách do Evropského parlamentu, pak je podstatná i manipulace textem pomocí již zmíněného pocitu bezmoci. Ten vyvolávala například tvrzení o tom, že je čtenáři něco zatajováno, případně že probíhají procesy, které nemůže změnit. Server Aeronet například tvrdil: „*Migrace do zemí EU probíhá na plné obrátky, jenom o ní nevíte a neslyšíte z televize, je totiž legální a řízená.*“⁹⁶ Roman Malach, člen Strany nezávislosti České republiky pak o české pozici v EU na Parlamentních listech napsal: „*Snahy, aby se veškerá rozhodnutí prováděla pouze na základě kvalifikované většiny, stále sílí. Opravdu chceme být součástí spolku, kde se rozhoduje o nás bez nás a když si občas dovolíme nesouhlasit, tak se okamžitě*

⁹³ Haavard Koppang. Social Influence by Manipulation: A Definition and Case of Propaganda. *Middle East Critique*. Routledge, 2009, 18(2), 122-123.

⁹⁴ Martin Koller. Hnus, lži a rozkrádačky, bude vám zle.

⁹⁵ Skandál v Berlíně: Německé úřady nechtěně přiznaly, že 30% uprchlických migrantů přichází do Německa ne po zemi, ale přilétají v letadlech! In: *Aeronet*.

⁹⁶ Eurovolby v Holandsku skončily pro Geerta Wilderse katastrofálně, exit polls ukazují, že jeho strana získá jen zhruba 4% hlasů! In: *Aeronet* [online]. [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/eurovolby-v-holandsku-skoncily-pro-geerta-wilderse-katastrofalne-exit-polls-ukazuji-ze-jeho-strana-ziska-jen-zhruba-4-hlasu-ostatni-velke-strany-nam-ukradly-tema-o-zastaveni-nelegalni-migrace/>

vymýšlí tresty?“⁹⁷ Slovní spojení „o nás bez nás“ tak připodobňuje současnou pozici ČR v EU k výsledkům Mnichovské konference v roce 1938, které vedly k nacistické okupaci Československa. Tímto výrazem tedy je naznačována situace, kdy jako stát nemáme možnost rozhodovat o vlastním osudu.⁹⁸

Právě pocit bezmoci pak mohl vést k pasivitě, protože v takto laděných textech je voličům naznačováno, že aktivitou v eurovolbách nic nezmění. Celkově však počet článků, které nabádaly čtenáře, aby k volbám šli a těch, které naopak sugerovaly, že volit nemá význam, byl téměř vyrovnaný. Článků, které navrhovaly spíše pasivní přístup, bylo 11, zatímco k aktivitě vybízelo 10 ze zkoumaných textů. Nelze proto jasně říci, že by zkoumaný diskurz mohl vést k nižší účasti ve volbách.

Mnoho zkoumaných textů také pracovalo se strachem. Hlavním původcem strachu byla především Evropská unie obecně, Evropský parlament nebo Evropská komise. Například autor Adam Novotný na AC24 vyvolává strach děsivými přepověďmi: „*Pokud realizace projektu EU ve společnosti, jaká dnes je (a to si všichni mají možnost uvědomit), přinese příkoří, utrpení, křivdy a tragické důsledky pro mnoho lidí, jsou to v první řadě všichni pozitivní voliči, kteří zcela spravedlivě ponесou odpovědnost.*“⁹⁹ Rozhovor s Olgou Sehnalovou za ČSSD na Parlamentních listech o dvojí kvalitě potravin je pak uveden varovným titulkem: „*Zásah Evropské komise. Za minutu dvanáct to vypadlo z textu. Čeští spotřebitelé, pozor, jde znovu o vaše potraviny.*“¹⁰⁰ Strach pak také souvisel také s texty, které zdůrazňovaly hrozbu islámského terorismu. Tento aspekt byl přítomen například v textu Guye Milliera o požáru katedrály Notre Dame, který publikoval web Protiproud: „*Džihádistické organizace vydávají již několik měsíců prohlášení vyzývající k ničení kostelů a*

⁹⁷ Roman Malach. Evropská unie podle Macrona. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/profily/Ing-Roman-Malach-128508/clanek/Evropska-unie-podle-Macrona-94932>

⁹⁸ Ivana Denčevová. Platilo rčení „o nás bez nás“ jen v případě Mnichova? In: *Český rozhlas: Plus* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/platilo-rceni-o-nas-bez-nas-jen-v-pripade-mnichova-6531980>

⁹⁹ Adam Novotný. Proč mají jít k volbám do Evropského parlamentu i odpůrci EU. In: *AC24* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <http://tiny.cc/jasqiz>

¹⁰⁰ Zásah Evropské komise. Za minutu dvanáct to vypadlo z textu. Čeští spotřebitelé, pozor, jde znovu o vaše potraviny. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Zasah-Evropske-komise-Za-minutu-dvanact-to-vypadlo-z-textu-Cesti-spotrebitel-pozor-jde-znovu-o-vase-potraviny-576684>

*křesťanských památek v Evropě. Katedrála Notre-Dame byla opakovaně označena jako primární cíl.*¹⁰¹

Výrazný důraz na emoce se objevoval i ve většině titulků (ve 30 ze 41 emočně zabarvených textů). Ke zvýraznění daného sdělení autoři v titulcích využívali vykřičníky, v případě snahy o překvapení pak výrazy jako *odhalení*, *šok* nebo *zrada*. V rámci důrazu na exkluzivitu sdělení se pak opakovaly fráze jako „*o tomto mainstream mlčí*“, „*televize mlčí*“, „*tohle vám v médiích neukáží*“ nebo „*blokáda v médiích*.“ Především web Aeronet také používá velmi dlouhé titulky na několik řádků, které jsou často nepřehledné a zahrnují několik myšlenek najednou, což může čtenářům způsobit zmatení a pochybnosti.

6.4.1 Polarizace a rozdělení na „my“ versus „oni“

Jak bylo již zmíněno, podle Teuna van Dijka je možné pomocí zkoumání důrazu na „my“ versus „oni“ určit, jaké mocenské síly v rámci diskurzu působí a zda je diskurz diskriminující vůči nějakým skupinám či skupině.¹⁰² Zároveň, jak upozorňují Wardle a Derakhshan, dezinformace často záměrně zdůrazňují rozdíly a odlišnosti, ať už jde o rozdílné politické preference, jiné národnosti, rasy, etnické skupiny, náboženskou příslušnost nebo socio-ekonomické skupiny. Právě dezinformační obsah podle nich umožňuje diskriminujícím a útočným narativům vstoupit do veřejné debaty.¹⁰³ I proto dalším aspektem, který jsem v rámci analýzy zkoumala, byly tendence autorů pomocí určitých výrazů a argumentů prezentovat vidění světa skrze rozdělení na „my“ versus „oni“.

Podle Koppanga jsou emoce v manipulativním textu vůdčím elementem, který dokáže aktivovat publikum, a to právě skrze sebeidentifikaci v rámci vlastní skupiny. Jednak probíhá identifikace jedince uvnitř vlastní skupiny pomocí argumentace, která podporuje pocit jednoty a solidarity uvnitř skupiny, jednak probíhá vymezení se vůči „nepříteli“, a to argumentačním útokem proti němu.¹⁰⁴

Tendence polarizace společnosti na „my“ versus „oni“ byla patrná v téměř čtvrtině zkoumaných sdělení. K vymezení se vůči určité skupině lidí či jedincům, tedy

¹⁰¹ Guy Milliere. Znamení všeho, co ztrácíme: Mene Tekel. Notre Dame zapálena?. In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4401-znameni-vseho-co-ztracime-mene-tek-el-notre-dame-zapalena-nejen-duse-francie-umira-hysterie-ubohych-belochu-muslimove-na-pochodu-hori-krestanstvi-i-cela-zapadni-civilizace.htm>

¹⁰² Teun van Dijk. *Principles of Critical Discourse Analysis, Discourse and Society*, 259 – 264.

¹⁰³ Claire Wardle a Hossein Derakhshan. *Information Disorder*, 41.

¹⁰⁴ Haavard Koppang. *Social Influence by Manipulation*, 128.

k identifikaci pomocí argumentačního útoku proti „nepříteli“, docházelo na několika rovinách.

V článcích, které prezentovaly euroskeptické postoje, se autoři z pozice vlastenců vymezovali vůči EU, případně vůči Německu a Francii, které jsou v těchto textech považovány za hlavní země udávající směr unie. To bylo patrné například v článku, kde byl citován předseda SPD Tomio Okamura: „*Podle průzkumů se pravděpodobně staneme druhou nejsilnější frakcí v Evropském parlamentu a zastavíme tak škodlivé nařízení Evropské komise a diktát z Bruselu!*“ Autor pak dále píše: „*Jeho strana slibuje zcela jinou formu interakce mezi evropskými zeměmi – bez spolupráce s elitami EU.*“¹⁰⁵ V tomto případě je jako nepřítel, tedy jako „oni“, viděna Evropská unie, její instituce a představitelé těchto institucí. Tomio Okamura útok na představitele Německa, Francie a Evropské komise použil mimo jiné i na Parlamentních listech: „*Pokud chcete žít ve svobodné, bezpečné zemi, která se ubrání před islamizací, pokud nechcete diktaturu Bruselu a pokud nechcete, aby vám vládli lidé jako Juncker, Macron či Merkelová, volte prosím 24. a 25. května hnutí SPD ve volbách do Evropského parlamentu.*“¹⁰⁶ Markéta Šichtařová například píše ve svém blogu, který syndikoval web AC24: „*A i přesto mnozí z nich nejsou nadšeni snahou Německa či Francie přistupovat k EU skoro jako ke svému protektorátu. To bylo opět vidět po volbách: E. Macron i A. Merkelová dosáhli slabých výsledků, přesto už diskutovali o tom, koho udělají šéfem Evropské komise.*“¹⁰⁷

Další skupina, vůči které se tvůrci diskurzu vymezovali, byla média. Objevoval se útok na média obecně, v některých textech byla kritizovaná média více specifikována, a to jako „*mainstream*“, „*sluníčkářské noviny*“, „*vládnoucí média*“, někteří se vymezovali přímo vůči veřejnoprávním médiím, konkrétně vůči České televizi. Petr Hannig ve svém textu například ČT obvinil z manipulace voleb: „*Koalice ROZUMNÍ a Národní demokracie – STOP MIGRACI – NECHCEME EURO zásadně protestuje proti pokusům manipulovat volby do Evropského parlamentu ze strany České televize, která do třech zásadních předvolebních*

¹⁰⁵ Bruselu se to rozhodně líbit nebude. Okamura prozradil, o co půjde po volbách do Evropského parlamentu. In: AC24 [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://ac24.cz/-/bruselu-se-to-rozhodne-libit-nebude-okamura-prozradil-o-co-pujde-po-volbach-do-evropskeho-parlamentu>

¹⁰⁶ Tomio Okamura. Evropská unie chce zničit evropské národy. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/profil/Tomio-Okamura-13074/clanek/Evropska-unie-chce-znicit-evropske-narody-94513>

¹⁰⁷ Markéta Šichtařová: Rozpadne se EU do 20 let? In: AC24 [online]. [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: [url: shorturl.at/bhzAG](http://shorturl.at/bhzAG)

debat v hlavním vysílacím čase pozve jen zástupce parlamentních stran.“¹⁰⁸ Podobně hovořil Petr Hájek o manipulaci výsledků voleb veřejnoprávními médii: „To je právě patafyzika. A právě takové byly volby do takzvaného Evropského parlamentu. Teď je vládnoucí média, ta veřejnoprávní v první řadě, budou se stejně vážnou tváří několik dnů až týdnů interpretovat jako cosi ovlivňujícího realitu našich životů v německém protektorátu Čtvrté říše.“¹⁰⁹ Vůči mainstreamovým médiím se vymezila i Markéta Šichtařová, která zpravodajství o požáru katedrály Notre-dame okomentovala slovy „Už máme instrukce, co si myslet o Notre-Dame.“ Pod „my“ autorka pravděpodobně myslí publikum, a tedy i sebe vnímá jako součást „lidu“, jako „oni“ jsou vyobrazena mainstreamová média. Média v dnešní době pak připodobňuje k médiím za dob cenzury, tedy v období komunismu. Nekritizuje přitom konkrétní média, zmiňuje pouze televizi jako médium, na které se v současnosti dívá stále méně diváků.¹¹⁰

Diskriminace skrze vymezování se vůči určité skupině byla v diskurzu patrná i na základě etnicity a náboženství, a to jednak směrem k Romům, Arabům, lidem afrického původu a jednak k muslimům. Neznámý autor na webu První zprávy.cz například Romy označuje slovem *cikán*: „Cikáni nejdou do euro-nebe. O hodnotě cikánského a romského aktivismu v eurovolbách svědčí fantastický výsledek: Romská demokratická strana získala ve volbách úžasných 0,06 % hlasů, čili volilo romskou stranu v celé republice jenom 1 651 českých duší.“¹¹¹ Spojením „fantastický výsledek“ projevuje jakousi radost nad tím, že strana nezískala příliš velké preference. Výraz *cikán* je pro Romy vnímán jako hanlivé označení, a to především ve veřejné debatě a médiích.¹¹² V tomto případě lze text vnímat jako diskriminující.

Dále pak byla patrné vyobrazení muslimů a lidí afrického původu jako přímé hrozby pro „naší“ evropskou společnost, a to například v citaci Tomia Okamury na Protiproudu:

¹⁰⁸ Petr Hannig. Hannig (Rozumní): Česká televize opět manipuluje volby. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Hannig-Rozumni-Ceska-televize-opet-manipuluje-volby-580508>

¹⁰⁹ Petr Hájek. Patafyzické volby mají pěkný fyzický výsledek: Všichni vyhráli i prohráli.

¹¹⁰ Markéta Šichtařová: Už máme instrukce, co si myslet o Notre-Dame. In: *AC24* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <http://tiny.cc/153siz>

¹¹¹ Eurovolební podivné stranické jevy mezi námi. In: *První zprávy.cz* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.prvnizpravy.cz/zpravy/politika/eurovolebni-podivne-stranicke-jevy-mezinami/highlightSearch=VOLBY/>

¹¹² HERÁKOVÁ, Alica. Alica Sigmund Heráková reaguje na text v MF DNES: Slovo cikán je hanlivé. In: *Romea.cz* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/publicistika/komentare/alica-sigmund-herakova-reaguje-na-text-v-mf-dnes-slovo-cikan-je-hanlive>

„Masové přistěhovalectví milionů Afričanů a muslimů do Evropy, není žádná náhoda. Jde o cílenou likvidaci tradičních evropských národů a také o cílenou likvidaci tradičních evropských hodnot. Proto je likvidován pojem tradiční rodiny.“¹¹³

Diskriminujícím jazykem bylo v rámci diskurzu interpretováno i přijetí Usnesení Evropského parlamentu o základních právech lidí afrického původu v Evropě, které parlament přijal v březnu 2019.¹¹⁴ Aeronet tento dokument popsal slovy: „Na tomto příkladu máte krásnou ukázkou toho, jaká je realita v EU parlamentu, který přijímá podle Kalergiho doktríny takováto promigrační a protievropská usnesení s cílem islamizace a afrikanizace celé Evropy.“¹¹⁵

Dále pak sebeidentifikace jednice s vlastní skupinou („my“) na základě argumentů, které posilují pocit jednoty a solidarity v rámci skupiny, se pojila především s důrazem na vlastenečství a národní hodnoty. Například Martin Koller vyobrazuje jako ty „dobré“ právě vlastenecky smýšlející voliče i politiky: „Takoví nás opravdu a bezpečně neochrání. Nanejvýš nás budou v zájmu cizáků a svých koryt chránit s pomocí evropských totalitních zákonů, protinárodní ČT a politických neziskovek před statečnými a zodpovědnými vlastenci, kterým vlast, národ, zodpovědnost, čest, rodina, rasa a odkaz předků nejsou prázdny slovy.“¹¹⁶

Na vytváření jakési komunity staví i anonymně vystupující šéfredaktor Aeronetu, který čtenáře před volbami přesvědčoval, aby volili kandidáta SPD Hynka Blaško. Po volbách svému okruhu čtenářů, který označuje za *rodinu*, děkoval: „*Jménem redakce Aeronetu bych chtěl poděkovat všem čtenářům, že vyslyšeli moji výzvu z tohoto článku zde, kde jsem požádal obrovskou rodinu našich českých a slovenských čtenářů, kterých je už téměř 3,5 milionu měsíčně a chodí si k nám číst ze 43 zemí světa, aby kroužkovali pana generála*

¹¹³ Pavel Kopecký. Řev europaviánů do státní hymny na Václaváku: Bitva nejen o naši zemi. In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4395-rev-europavianu-do-statni-hymny-na-vaclavaku-bitva-nejen-o-nasi-zemi-kontinent-na-pokraji-zkazy-lidri-burcuji-prijdte-k-eurovolbam-marine-le-penova-svoboda-a-narod-mluvi-nasimi-usty-pod-medialni-blokadou.htm>

¹¹⁴ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 26. března 2019 o základních právech lidí afrického původu v Evropě. In: *Evropský parlament* [online]. 26. 3. 2019 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0239_CS.html

¹¹⁵ *Euroafrika: Evropská unie drtivě přijala usnesení o základních právech osob afrického původu na území EU!* [online]. In: . [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/euroafrika-evropska-unie-drtive-prijala-usneseni-o-zakladnich-pravech-osob-africkeho-puvodu-na-uzemi-eu-deti-ve-skolach-se-maji-ucit-africke-dejiny-cernochu-o-transatlantickych-obchodech-s-otroky/>

¹¹⁶ Martin Koller. Hnus, lži a rozkrádačky, bude vám zle.

Hynka Blaško....¹¹⁷

6.4.2 Nálepkování

Součástí argumentačních útoků v rámci diskurzu, byla i technika nálepkování s cílem zdiskreditovat či zesměšnit protivníka. Například v návaznosti na připodobňování Evropské unie k Sovětskému svazu v euroskeptický textech byli příznivci evropské integrace označováni za „*neomarxisty*“ či „*euromarxisty*“.

Dalším často se vyskytujícím výrazem bylo označení za „*globalisty*“ nebo „*globalistickou politiku*“. Lidé nebo politici, kteří byli těmito pojmy označováni, v rámci diskurzu představují jakýsi protipól vlastenců a národních hodnot a jsou terčem kritiky. Jsou to ti jedinci a politici, kteří podporují vyvážení jednotné evropské identity, což například podle Aeronetu je škodlivé pro existenci národa: „*Když globalisté ve školách vychovají Evropany namísto vlastenců, s národy bude definitivní konec.*“¹¹⁸

Ke zdůraznění argumentačního útoku autoři také používali specifické výrazy s cílem kritizovanou osobu nebo skupinu zesměšnit. Například Petr Žantovský v článku, který syndikoval web První zprávy.cz, komentuje kandidátky do Eurovoleb a popisuje je slovem „*bizár*“, ve zhodnocování kandidátů za Pirátskou stranu pak použije ironii s cílem kandidátku znevážit. Místo věcných argumentů tak použije cílení na emoce: „*Třeba Piráti nabízejí na své kandidátce do Evropského parlamentu stávajícího poslance parlamentu českého, několik zastupitelů měst a obcí, dokonce „mediálního analytika Kanceláře primátora Prahy“.* Hm, opravdu hvězdný tým.“¹¹⁹

Z hlubšího rozboru konkrétních sdělení a výroků je patrné, že ve zkoumaném diskurzu hrály emoce podstatnou roli. Mezi prvky, které metodu cílení na emoce dělaly funkční, se objevovaly například emočně zabarvené titulky s vykřičníky a důrazem na šokující formu sdělení, dále pak výroky zdůrazňující jakési tajné procesy odehrávající se na

¹¹⁷ Voliči SPD vyslyšeli výzvu Aeronetu a prokroužkovali Anti-NATO generála do Evropského parlamentu! In: *Aeronet* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/volici-spd-vyslyseli-vyzvu-aeronetu-a-prokrouzkovali-anti-nato-general-a-do-evropskeho-parlamentu-hynek-blasko-z-osmeho-mista-preskocil-ostatni-kandidaty-a-do-eu-parlamentu-usedne-spolu-s-davidem/>

¹¹⁸ Juncker poslal vzkaz Okamurovi a Le Penové: „Ti, kdož prosazují bláhový nacionalismus, za to zaplatí! In: *Aeronet* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/juncker-poslal-vzkaz-okamurovi-a-le-penove-ti-kdoz-prosazuji-blahovy-nacionalismus-za-to-zaplati-i-kdyby-vyhrali-volby-ve-svych-zemich-jejich-kandidaty-na-posty-eurokomisaru-odmitnu/>

¹¹⁹ Petr Žantovský. Předvolební bizár. In: *První zprávy.cz* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://www.prvnizpravy.cz/sloupky/predvolebni-bizar/highlightSearch=VOLBY/>

pozadí běžné zkušenosti čtenářů nebo výroky sugerující určité děsivé a zastrašující scénáře, které cílily na vyvolání strachu.

Patrné bylo také časté použití rétoriky „my“ versus „oni“, která napomáhá čtenářům se identifikovat v rámci „ingroup“ a „outgroup“ vnímání sebe sama, jak definoval van Dijk.¹²⁰ Identifikace skrze „ingroup“ vnímání mohla probíhat například jako důsledek argumentace podporující vlastenectví a národní pospolitost nebo v reakci na snahy vytvoření komunity čtenářů konkrétních webů. Naopak indetifikace skrze „outgroup“ vnímání byla patrná ve výrocih, kde se autoři vymezovali vůči jiným etnickým či náboženským skupinám, ale i třeba vůči mainstreamovým a veřejnoprávním médiím.

7. Analýza sítí a struktur diskurzu

V přechozí kapitole jsem blíže charakterizovala jazykové prostředky, které diskurz používá. V této části se zaměřím na to, kdo diskurz vytváří, šíří a vystupuje mezi hlavními aktéry a jaké myšlenky se snaží šířit. Zároveň více přiblížím to, jakým způsobem jsou nastaveny struktury zkoumaných webů a jak toto nastavení napomáhá diskurzu, aby byl funkční.

Co se týče českých politických stran, jejichž členové dostávali ve zkoumaných textech majoritní prostor, tedy byli nejčastěji citováni, jednalo se nejčastěji hnutí SPD a ANO (obě hnutí citována v 8 člancích). Za ANO pak byl citován většinou premiér Andrej Babiš. Politici často vystupovali přímo v roli autorů, kdy weby opakovaně syndikovaly komentáře politiků z jejich Facebooku ve formě článku na webu. Ve formě článků se tak na Parlamentních listech objevily komentáře mimo jiné Tomia Okamury¹²¹, senátora a podílníka webu Iva Valenty¹²², Antonína Sedi z ČSSD¹²³ nebo Kláry Samkové, která v eurovolbách 2019 kandidovala za hnutí Alternativa pro Českou republiku 2017.¹²⁴

¹²⁰ Teun van Dijk, Multidisciplinary CDA: a plea for diversity, 104.

¹²¹ Tomio Okamura. Evropská unie chce zničit evropské národy. In: *Parlamentní listy*.

¹²² Ivo Valenta. Evropská unie potřebuje pořádně provětrat. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/profily/Ivo-Valenta-60859/clanek/Evropska-unie-potrebuje-poradne-provetrat-95115>

¹²³ SEĎA, Antonín. Sed'a (ČSSD): O čem by měly být volby do Evropského parlamentu. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Seda-CSSD-O-cem-by-mely-byt-volby-do-Evropskeho-parlamentu-580902>

¹²⁴ Klára Samková: *Kandiduji do Evropského parlamentu a nevědi, že to není parlament!*

Jak bylo již zmíněno, převažujícím žánrem zkoumaných článků jsou názorové texty, jejichž autory (pokud weby jejich identitu odhalují), jsou převážně jedinci a hnutí, kteří se identifikují jako vlastenci a vystupují kriticky vůči Evropské unii. Ať už se jedná o osobnosti, jejichž články jsou na zkoumaných webech publikovány pravidelně, jako je Petr Žantovský, Markéta Šichtařová nebo Petr Hampl, anebo o představitele euroskeptických hnutí, která kandidovala ve volbách. Tedy například Jaroslav Bašta za hnutí Bezpečnost, Odpovědnost, Solidarita, Luboš Zálom za Stranu svobodných občanů nebo Roman Malach za Stranu nezávislosti ČR.

Charakteru vybraných webů také napovídá to, jakým způsobem portály samy sebe prezentují. Například Petr Hájek svůj web Protiproud popisuje jako platformu „*pro mnohé, kteří vědí, že národ bez státu sice může existovat, stát bez národa je však nesmysl. Že národy a státy, tak jak po generace vznikaly a udržovaly se až do dnešních časů, nejsou ničím náhodným či jen bezcenným haraburdím, které patří na smetišť.*“¹²⁵

Podobnou motivaci má i Marek Pešl, který stojí za webem Aeronet a vystupuje pod pseudonymem Vedoucí Kolotoče (VK). Jak sdělil Reportérům ČT, portál Aeronet začal vést poté, co ho o to požádala *skupina lidí, která v podstatě je z vlastenecké, nebo můžeme říkat národovecké fronty.*“¹²⁶

Autoři, kteří pravidelně přispívají na některé vybrané weby, jsou často propojeni i mimo online svět, a to skrze další aktivity, hnutí a události. Děje se to například skrze Sdružení přátel bílého heterosexuálního muže, jehož zakladatelem je sociolog a český nacionalista (jak sám sebe nazývá¹²⁷) Petr Hampl. Na posledním setkání tohoto hnutí se sešli mimo jiné i Petr Žantovský, Michal Semín nebo Jaroslav Bašta¹²⁸, jejichž texty jsou součástí zkoumaného diskurzu. Toto setkání, které bylo prezentováno jako vlastenecké, získalo také

¹²⁵ Co je Protiproud? *Proutiproud* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/co-je-protiproud.htm>

¹²⁶ Po stopách dezinformátora. Reportéři ČT odhalili utajeného provozovatele Aeronetu. In: *ČT24 [online]*. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3056786-po-stopach-dezinformatora-reporteri-ct-odhalili-utajeneho-provozovatele-aeronetu>

¹²⁷ *Petrhampl.cz* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://petrhampl.com/sociolog-petr-hampl>

¹²⁸ Robert Sattler. Foldyna, Jakl a spol. jedou na ‚Vlastenecké setkání‘ Sdružení přátel bílého heterosexuálního muže [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/foldyna-jakl-a-spol-se-sejdou-na-vlasteneckem-setkani-program-zacne-msi-pote-prijde-diskuse.A190807_163146_ln_domov_rsa

záštitu prezidenta republiky Miloše Zemana.¹²⁹

V případě některých webů jsou politici hlavními aktéry, kteří za médii stojí. Takovým příkladem je senátor Ivo Valenta, který je majoritním podílníkem společnosti Our Media, pod kterou spadají Parlamentní listy.¹³⁰ Dalším příkladem je poslanec za SPD Ivan David, který působí jako redaktor portálu Nová republika a je součástí stejnojmenného sdružení.¹³¹ Oba dva politici v rámci zkoumaného diskurzu prezentují euroskeptické, protiimigrační a vlastenecké postoje.¹³²¹³³

7.1 Praktiky zkoumaných dezinformačních webů

Jak upozorňuje Lazer et.al., weby šířící falešné zprávy a manipulativní obsah nepodléhají standardním redakčním úpravám a nemají v rámci redakce zpravidla nastavené procesy, jež by zajišťovaly faktické ověřování informací a dodržování novinářského kodexu.¹³⁴

Hodnotíme-li weby podle etického kodexu Syndikátu novinářů ČR¹³⁵, pak jej nedodržují nejméně v několika ohledech. Jedním z problematických jevů zkoumaných webů je to, že u mnoha článků, které jsou určitým způsobem názorově zabarvené, není uveden autor. To je patrné především v případě Aeronetu, kde je většina článků podepsány iniciály VK (v případě zkoumaných textů všechny články), což je zkratkou pro pseudonym Vedoucí Kolotoče Marka Pešla. Na rozdíl od klasických novinářských zkratk tedy nejde o běžné iniciály reálného jména, čímž je patrné, že autor chce zůstat v anonymitě. To je především u názorových textů však problematické.

Novinářský kodex přitom uvádí, že by u každého článku měl být uvedený autor. Zároveň ale média podle kodexu mají jasně rozlišovat mezi texty, jež prezentují osobní názor

¹²⁹ Robert Břešťan. Stop homosexuálům, sláva tradiční rodině. Agenda Europe sdružuje ultrakonzervativce po celém světě. *Hlídací Pes* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/stop-homosexualum-slava-tradicni-rodine-agenda-europe-sdruzuje-ultrakonzervativce-po-celem-svete/>

¹³⁰ Zuzana Kubátová. Ivo Valenta: Pokud zůstanu v politice, prodám Parlamentní listy. In: *Seznamzpravy.cz* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ivo-valenta-pokud-zustanu-v-politice-prodam-parlamentni-listy-83675>

¹³¹ Redaktoři. *Nová republika* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://www.novarepublika.cz/p/kontakt.html>

¹³² Pavel Kopecký. Řev europaviánů do státní hymny na Václaváku: Bitva nejen o naši zemi.

¹³³ Ivo Valenta. Evropská unie potřebuje pořádně provětrat.

¹³⁴ David M.J. Lazer et. al. The science of fake news, 1094.

¹³⁵ Etický kodex. In: *Syndikát novinářů ČR, z.s.* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://syndikat-novinaru-cr-z-s.webnode.cz/etika/kodex/>

a těmi, které prezentují fakta.¹³⁶ Jak už bylo definováno v podkapitole zabývající se žánry zkoumaného diskurzu, ani tento aspekt zkoumané weby (vyjma Parlamentních listů a webu První zprávy.cz) nedodržují. To je problematické z toho hlediska, že pokud čtenář nerozliší, zda se jedná o komunikaci faktů či osobního názoru autora, je mu určitý názor prezentován podvědomě. A tím může být snadněji manipulován.¹³⁷

Parlamentní listy sice vlastní kodex, podle kterého názorové a faktické texty rozlišují. Nicméně pod textem kodexu jako takového je nabídka politikům na zveřejnění textu bez redakčních úprav, na základě toho je zřejmé, že ne všechny zveřejněné texty redakčním úpravám podléhají.¹³⁸ V minulosti web navíc zveřejňoval politickou reklamu jako články, jež nebyly jako reklama adekvátně označeny, což bylo taktéž označováno za manipulaci čtenářů.¹³⁹

Dalším aspektem, který dělá diskurz funkčním z hlediska komunikace hlavních myšlenek směrem k publiku, je propojenost dezinformačních webů v mediálním prostoru.¹⁴⁰ V případě analyzovaných článků se tak dělo nejčastěji v případě portálu AC24, který pravidelně syndikuje články z českého webu ruské agentury Sputnik.¹⁴¹ Některé weby se na sebe navzájem odkazují i přímým odkazem na stránce, například na portálu Protiproud jsou jako „přátelené weby“ uvedeny Parlamentní listy a První zprávy.cz.¹⁴²

Jak poukazují Wardle a Derakhshan, jedním z důležitých aspektů, které manipulativní informaci dělají atraktivnější, je její neustálé opakování. Právě vytváření propojených sítí je podle nich v případě webů šířících fake news typické.¹⁴³ Opakování dezinformačního nebo manipulativního obsahu je ale zároveň prvkem, který podporuje proces zapamatování si dané

¹³⁶ Etický kodex. In: *Syndikát novinářů ČR, z.s.* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://syndikat-novinaru-cr-z-s.webnode.cz/etika/kodex/>

¹³⁷ Claire Wardle a Hossein Derakhshan. *Information Disorder*, 42.

¹³⁸ *Etický kodex vkládání příspěvků* [online]. Parlamentní listy [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/vop/Eticky-kodex-vkladani-prispevku-156847>

¹³⁹ Hana Mazancová. Praha si platila kampaň na Parlamentních listech. Za neoznačené texty dala téměř 120 tisíc. In: *IROZHLAS* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/praha-si-platila-kampan-na-parlamentnich-listech-za-neoznacene-texty-dala-temer-120-tisic_201701160600_hmazancova

¹⁴⁰ Claire Wardle a Hossein Derakhshan. *Information Disorder*, 38-39

¹⁴¹ Neziskovka se zhrzila výsledků eurovoleb: Polsko musí okamžitě přijmout euro. Pro Česko už je na cestě. In: *Sputnik* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://cz.sputniknews.com/svet/2019052710008319-neziskovka-se-zhrzila-vysledku-eurovoleb-polsko-musi-okamzite-prijmout-euro-pro-cesko-uz-je-na/>

¹⁴² Co je Protiproud? *Proutiproud* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/co-je-protiproud.htm>

¹⁴³ Claire Wardle a Hossein Derakhshan. *Information Disorder*, 38-39.

informace. Čím častěji tak jedinec danou dezinformaci nebo zavádějící informaci čte, tím snadněji ji uvěří. Tento proces zapamatování pak probíhá podvědomě, což v kontextu diskurzu propagujícího určitou ideologii či propagandu je problematické.¹⁴⁴ Mnohonásobná syndikace jednotlivých článků zkoumaného diskurzu v propojené síti dezinformačních webů tedy může hrát důležitou roli v komunikaci diskurzu směrem k co nejširšímu publiku.

Na základě poznatků z analýzy autorů a aktérů, kteří stojí za zkoumanými platformami, lze tedy tvrdit, že existuje myšlenková shoda mezi většinou tvůrců diskurzu. Ta klade důraz na vlastenectví, tradiční rodinu a národní hodnoty a vymezuje se vůči institucím Evropské unie, politickým stranám, jež podporují současnou pozici ČR v EU, a voličům těchto stran. Propojenost zkoumaných webů je pak významným komponentem, který daný diskurz napomáhá šířit k většímu publiku.

8. Societální důsledky diskurzu

8.1 Účast a výsledky ve volbách do Evropského parlamentu 2019

Poslední nezodpovězená výzkumná otázka této práce se zaměřuje na to, jakým způsobem mohl zkoumaný diskurz ovlivnit chování českých voličů během eurovoleb. Volební účast Čechů ve volbách do EP byla v roce 2019 28,72 %, což je sice významně pod celoevropským průměrem (50,66 %), ale oproti posledním eurovolbám v roce 2014 česká účast stoupla o více než 10 %.¹⁴⁵ Podle výsledků tedy nelze hovořit celkovém o poklesu aktivity českých voličů. Co se týče potenciálního vlivu diskurzu vybraných dezinformačních platforem na aktivitu nebo pasivitu voličů, jak bylo již zmíněno výše, na základě analýzy nelze tvrdit, že by diskurz mohl vést spíše k pasivitě nebo spíše k aktivitě. Článků, jež naváděly čtenáře k volbám bylo přibližně stejně jako těch, které sugerovaly, že volební účast nemá smysl.

Co je ale signifikantním rozdílem oproti volbám v roce 2014, je nárůst podpory těch hnutí, která vystupují jako vlastenecká a v programu se vymezují proti „diktátu EU“, proti

¹⁴⁴ David M.J. Lazer et. al. The science of fake news: Addressing fake news requires a multidisciplinary effort. *Science*. American Association for the Advancement of Science, 2017, 359(6380), 1095.

¹⁴⁵ Výsledky evropských voleb 2019. In: *Evropský parlament* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/cs/ucast/>

zavedení eura v České republice nebo proti imigrantům. Se stejnými cíli kandidovalo v roce 2014 hnutí Úsvit přímé demokracie¹⁴⁶ a v roce 2019 pak SPD.¹⁴⁷ Zatímco v minulých volbách hnutí Úsvit přímé demokracie nezískalo ani jeden mandát do Evropského parlamentu, SPD v roce 2019 získalo mandáty 2, které obsadili Ivan David a Hynek Blaško.¹⁴⁸ Oba dva úspěšní kandidáti přitom byli součástí diskurzu vybraných webů, články na Aeronetu dokonce opakovaně vyzývaly čtenáře, aby hlasovali přímo pro kandidáta Hynka Blaška.¹⁴⁹

Vzhledem k charakteru diskurzu, který je částečně přímo i tvořen samotnými kandidáty, již uspěli, je možné se domnívat, že zkoumaný diskurz mohl pozitivně ovlivnit úspěch vlasteneckých kandidátů ve volbách do EP 2019.

8.2 Polarizace české společnosti

Na základě analýzy semiózy diskurzu vybraných dezinformačních webů je zřejmé, že manipulativní techniky jako důraz na emoce a rozdělování na „my“ versus „oni“ hrály významnou roli. Jak bylo charakterizováno v kapitole 6, v rámci diskurzu byla terčem kritiky právě EU jako taková a její instituce, dále pak i migranti, především afrického původu a muslimské víry. Právě manipulativní obsah přitom může prohlubovat již existující rozdíly napříč společností a může posilovat určité útočné tendence mezi těmito skupinami.¹⁵⁰

V kontextu voleb do EP a vztahu občanů vůči evropským institucím obecně je tato tendence k polarizaci společnosti zásadní. Jak ukazují výzkumy, Češi patří mezi ty nejvíce euroskeptické členy EU vůbec. Podle výzkumu STEM z roku 2019 Evropské unii důvěřuje

¹⁴⁶ Anna Kuznická. Úsvit představil eurokandidátku i program, chce referendum o euru a zpřísnění imigrace. *Euractiv* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/evropske-volby/news/usvit-predstavil-eurokandidatku-i-program-chce-referendum-o-euru-a-zpriseneni-imigrace-011662/>

¹⁴⁷ Tomio Okamura - SPD. In: *Facebook* [online]. 18. 3. 2019 [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/photos/a.185333081477515/2472573562753444/?type=3>

¹⁴⁸ Eurovolby v Česku vyhrál Babiš, úspěch slaví také Okamura. ČSSD propadla. In: *Seznam Zprávy* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/evropa-si-voli-751-zastupcu-do-evropskeho-parlamentu-72566>

¹⁴⁹ Voliči SPD vyslyšeli výzvu Aeronetu a prokroužkovali Anti-NATO generála do Evropského parlamentu! In: *Aeronet* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/volici-spd-vyslyseli-vyzvu-aeronetu-a-prokrouzkovali-anti-nato-general-a-do-evropskeho-parlamentu-hynek-blasko-z-osmeho-mista-preskocil-ostatni-kandidaty-a-do-eu-parlamentu-usedne-spolu-s-davidem/>

¹⁵⁰ Claire Wardle a Hossein Derakhshan. *Information Disorder*, 41.

jen 41 % Čechů a Evropskému parlamentu jen 34 %.¹⁵¹ Výzkum Eurobarometru ukazuje, že Evropské unii důvěřuje jen 39 % Čechů.¹⁵² Přestože podle výsledků obou výzkumů podpora EU a jejích institucí v Česku stoupá, čísla se stále v porovnání s jinými státy pohybuje nízko. Zároveň existuje velký rozdíl napříč voliči jednotlivých stran, přičemž voliči SPD patří mezi ty nejméně důvěřivé (EU důvěřuje jen 10 % z nich a EP pouhých 6 %). Oproti tomu strany, jejichž voliči mají největší důvěru, se pohybují v rozmezí 50-60% podpory.¹⁵³

S ohledem na to, že přední myšlenky zkoumaného diskurzu jsou v souladu s hodnotami, se kterými SPD do eurovoleb kandidovalo, je pravděpodobné, že voliči tohoto hnutí budou mezi čtenáři vybraných webů. V takovém případě by pak daný diskurz mohl vést k prohloubení nedůvěry k EU a EP a tím pádem i k větší polarizaci mezi skupinami voličů.

To, že analýza naznačuje značné manipulativní tendence zkoumaného diskurzu je v případě českého publika potenciálně škodlivé i z toho důvodu, že jsou čeští čtenáři jsou poměrně otevřeni alternativním médiím a mají poměrně nízkou mediální gramotnost, tím pádem jsou i náchylnější vůči manipulaci. Podle průzkumu Reuters Institute z roku 2018 Češi důvěřují tradičním médiím pouze z 31 %, zatímco ve Finsku, kde lidé médiím důvěřují nejvíce, je to až 62 %.¹⁵⁴ S tím souvisí i úroveň mediální gramotnosti, která napříč českou populací není příliš vysoká – podle průzkumu STEM/MARK je pouze 23 % populace na vysoké úrovni mediální gramotnosti, 53 % dosahuje úrovně střední.¹⁵⁵ Například podle průzkumu Jednoho světa na školách pak umí jen polovina středoškoláků rozeznat na Facebooku zpravodajství od dezinformační zprávy a až 57 % studentů si není jisto, zda je web Parlamentní listy veřejnoprávní médium.¹⁵⁶

¹⁵¹ Důvěra v Evropskou unii a Evropský parlament mírně posiluje, stále však většina veřejnosti těmto institucím nedůvěřuje: 5.9. 2019. In: *STEM: Empirický výzkum pro demokracii* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/duvera-v-evropskou-unii-a-evropsky-parlament-mirne-posiluje-stale-vsak-vetsina-verejnosti-temto-institucim-neduveruje/>

¹⁵² Eurobarometr 92. In: *Evropská komise* [online]. 25. 2. 2020 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/czech-republic/news/200225_eurobarometer_cs

¹⁵³ Důvěra v Evropskou unii a Evropský parlament mírně posiluje. In: *STEM: Empirický výzkum pro demokracii*.

¹⁵⁴ Nic Newman et. al. Digital News Report 2018. In: *Reuters Institute for the Study of Journalism*, 71. Dostupné z: <http://media.digitalnewsreport.org/wp-content/uploads/2018/06/digital-news-report-2018.pdf?x89475>

¹⁵⁵ Průzkum STEM/MARK 2018. Dostupné z: <https://www.stemmark.cz/medialni-gramotnost-je-v-cesku-nizka-pouze-ctvrtina-dospele-populace-v-ni-dosahuje-uspokojive-urovne/>

¹⁵⁶ Mediální gramotnost středoškoláků a jejich postoje k médiím. In: *Jeden svět na školách*, 2018. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/medialni-gramotnost>

8.3 Bezpečnostní dosah

Potenciální vliv zkoumaného diskurzu na společnost může být významný i z pohledu bezpečnosti. Jak poukazuje Lazer et. al., šíření falešného a manipulativního obsahu může mít vliv na zvýšení apatie společnosti a v krajních případech může podněcovat i extremismus.¹⁵⁷

V tomto ohledu je významný důraz na strach, se kterým autoři zkoumaného diskurzu pracovali. Podíváme-li se na případ teroristy Jaroslava Baldy, který v roce 2017 pod vlivem nenávisti vůči imigrantům muslimského vyznání pokácel stromy přes koleje ve Středočeském kraji tak, aby to vypadalo jako útok islamistických teroristů¹⁵⁸, to podle soudce Jiřího Wažika byl právě strach vyvolaný určitými veřejně vystupujícími osobami, který přispěl k Baldově motivaci takový čin udělat. Jaroslav Balda byl podle všeho napojen na hnutí SPD.¹⁵⁹

Že slovní útok často přechází v útok fyzický v českém prostředí dlouhodobě sleduje i Ministerstvo vnitra. Ve Zprávě o projevech extremismu a předsudečné nenávisti za první čtvrtletí 2019 se tak píše: „*Tuzemské i zahraniční zkušenosti ukazují, že tolerování verbálních nenávistných projevů vede k tomu, že přerostou ve fyzické násilí. V České republice lze za aktuální riziko považovat radikalizaci nových aktivistů či skupin a dále reaktivaci starších rasistických veteránů neonacistické scény.*“¹⁶⁰ Jsou-li v rámci diskurzu přítomny tendence k diskriminaci na základě etnické příslušnosti a náboženství, měla by se daným textům jako bezpečnostnímu riziku věnovat zvýšená pozornost.

Po zasazení rozebraného diskurzu do širšího společenského kontextu je patrné, že obsah publikovaný na vybraných dezinformačních webech během voleb do Evropského parlamentu 2019 a diskurz, který byl tímto obsahem vytvářen, mohly mít přímé sociální důsledky. A to jak v krátkodobém, tak i v dlouhodobém měřítku. V krátkodobém měřítku měl diskurz potenciál přispět k úspěchu ve volbách těm kandidátům, kteří prosazovali vlastenecké hodnoty a zásady. V tom dlouhodobém pak mohl dále prohloubit polarizaci české společnosti ve vztahu k Evropské unii jako takové a mohl podpořit předsudečnou nenávist ve společnosti.

¹⁵⁷ David M.J. Lazer et. al. The science of fake news: Addressing fake news requires a multidisciplinary effort. *Science*. American Association for the Advancement of Science, 2017, 359(6380), 1095.

¹⁵⁸ Senior Balda je terorista, potvrdil soud čtyřletý trest za kácení stromů na trať. In: *Novinky* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/senior-balda-je-terorista-potvrdil-soud-ctyrtlety-trest-za-kaceni-stromu-na-trat-40280241>

¹⁵⁹ Ivana Svobodová. JAK SE ZRODIL TERORISTA. In: *Respekt* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2019/4/jak-se-zrodil-senior-terorista>

¹⁶⁰ Projevy extremismu a předsudečné nenávisti: Souhrnná situační zpráva 1. čtvrtletí roku 2019. In: Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 23. dubna 2019 [cit. 2020-05-04], 5. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>

Závěr

V rámci práce byl charakterizován diskurz vybraných šesti dezinformačních webů v období během voleb do Evropského parlamentu 2019. Cílem práce bylo zjistit, kdo je tvůrcem diskurzu, jaké myšlenky skrze daný diskurz tyto aktéři šíří a jakým způsobem to dělají. V rámci kritické diskurzivní analýzy byl pak kladen důraz také na to, zda a případně jakým způsobem byl v rámci diskurzu patrný důraz na emoce a zda v něm docházelo k polarizaci pomocí rozdělování na „my“ versus „oni“. Skrze analýzu narativů a jednotlivých jazykových technik tak bylo zjištěno, jakého charakteru zkoumaný diskurz byl a jaké aspekty jej dělaly funkčním.

Mezi nejsilnější narativy, které udávaly celkový charakter diskurzu těchto webů, patřilo líčení migrace jako hrozby pro českou a evropskou společnost, zobrazování Evropské unie a jejích institucí jako vládnoucích elit, jež omezují suverenitu členských států, a silný důraz na vlastenectví a národní hodnoty.

Mezi hlavní aktéry, kteří v rámci diskurzu vystupovali nebo jej sami vytvářeli, byli v souladu s převažujícími narativy představitelé určité vlastenecké skupiny veřejné sféry. Byli to jednak kandidáti stran ucházejících se o mandát v EP, které svoje volební programy stavějí na euroskeptických argumentech, například Jaroslav Bašta za hnutí Bezpečnost, Odpovědnost, Solidarita, Luboš Zálom za Stranu svobodných občanů, Roman Malach za Stranu nezávislosti ČR nebo Ivan David za hnutí Svoboda a přímá demokracie. A jednak další osobnosti veřejné sféry, které se identifikují jako vlastenci. Těmi jsou například Petr Hájek, který přímo stojí za webem Protiproud nebo Petr Hampl, který skrze Sdružení přátel bílého heterosexuálního muže propojuje další osobnosti, jež používají rétoriku vlastenectví a národovectví.

Manipulativní techniky cílící na emoce čtenářů se ve zkoumaných sděleních ukázaly být významné. Jednalo se především o emoce jako hněv, strach, pocit bezmoci a překvapení. Zdůrazňující prvky jako například tendence útoku na oponenta či jeho zesměšnění, nálepkování, používání vykřičníků a akcentování zastrašujících scénářů byly v diskurzu zakomponovány do převládajícího vlasteneckého a euroskeptického myšlenkového směřování.

Podstatné byly v rámci charakteru diskurzu i tendence polarizovat na „my“ versus „oni“, tvůrci diskurzu se přitom stavěli do pozice vlastenců, kteří chrání český stát a společnost před „zlými“ institucemi Evropské unie, dále pak před Německem, Francií a dalšími pro-evropskými státy i jedinci, kteří byli diskurzem popisováni jako elity. Patrný byl i útok na mainstreamová a veřejnoprávní média, která v diskurzu byla vyobrazena jako manipulativní a cenzurovaná, případně také šířící propagandu. Důležitou roli hrála i diskriminující sdělení na základě etnické i náboženské příslušnosti, která cílila především proti muslimům a Romům.

Vzhledem ke svému charakteru může analyzovaný diskurz prohlubovat polarizaci společnosti a zvyšovat nenávisť a napětí mezi jednotlivými skupinami. Tyto tendence pak mohou vést k větší předsudečnosti, která se v krajním případě může vyvinout až k extremismu.

Z analýzy nebylo možno jasně předpovídat, zda diskurz mohl čtenáře navádět spíše k aktivitě nebo spíše k pasivitě ve volbách do Evropského parlamentu 2019. Výsledky voleb však ukázaly nárůst vlastenecky smýšlejících politiků, jejichž působení diskurz svým charakterem podporuje. Zároveň lze říci, že diskurz přispívá k podpoře euroskeptických názorů v české společnosti, což je vzhledem k poměrně nízké podpoře EU ze strany českých občanů zásadní.

Analýza diskurzu pomohla lépe přiblížit techniky a narativy, které dezinformační weby během voleb do evropského parlamentu používaly, a může tak sloužit jako příspěvek do výzkumu dezinformačních aktivit v českém prostoru nejen během voleb.

Z hlediska dalšího výzkumu by bylo užitečné se zaměřit na vizuální část diskurzu, která může být významná například pro techniku cílení na emoce, ale i pro útoku na protivníka. Dalším aspektem dezinformačních aktivit během eurovoleb, jehož analýza by v rámci výzkumu dezinformační scény byla užitečná, jsou manipulativní a dezinformační aktivity českých aktérů na nejpoužívanějších sociálních sítích, které slouží jako přímý prostředník mezi aktéry a jejich publikem. Pro hlubší pochopení struktur a sítí diskurzu se také nabízí otázka, jakým způsobem jsou zkoumané weby financovány, a jak to může případně ovlivnit charakter diskurzu.

Seznam použitých zdrojů

Odborné články a knihy

- ALVAROVÁ, Alexandra. *Průmysl lži: Propaganda, konspirace a dezinformační válka*. 2. Praha: Triton, 2019.
- BUZAN, Barry a Lene HANSEN. *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- FAIRCLOUGH, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Harlow: Longman Group Limited, 1995.
- FOUCAULT, Michel. *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann & synové, 2002.
- KAPLAN, Robert B. a William GRABE. A modern history of written discourse analysis. *Journal of Second Language Writing*. Pergamon, 2002(11), 191-223.
- KOPPANG, Haavard. Social Influence by Manipulation: A Definition and Case of Propaganda. *Middle East Critique*. Routledge, 2009, 18(2), 117–143.
- LAZER, David M.J et. al. The science of fake news: Addressing fake news requires a multidisciplinary effort. *Science*. American Association for the Advancement of Science, 2017, 359(6380), 1094-1096.
- LEWANDOWSKY, Stephan, Ullrich K. H. ECKER, Colleen M. SEIFERT, Norbert SCHWARZ a John COOK. Misinformation and Its Correction: Continued Influence and Successful Debiasing. *Psychological Science in the Public Interest*. Sage Publications, 2012, 3(13), 106-131.
- LEWANDOWSKY, Stephan, Ullrich K.H. ECKER a John COOK. Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the “Post-Truth” Era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*. 2017(6), 353-369.
- MARWICK, Alice a Rebecca LEWIS. Media Manipulation and Disinformation Online. *Data & Society*. Data & Society Research Institute, , 1-104.
- NIMMO, Ben. Identifying disinformation: an ABC. *Institute for European Studies*. No. 1, 2016.
- SCHNEIDEROVÁ, Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha: Karolinum Press, 2016.
- SYROVÁTKA, Jonáš, Julie VINKLOVÁ, Lindsay WOJTULA a Alena ZIKMUNDOVÁ. DEZINFORMACE JAKO BYZNYS. In: *Prague Security Studies Institute* [online], 1-25. 2020 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: http://www.pssi.cz/download/docs/751_dezinformace-jako-byznys.pdf?fbclid=IwAR1bS0NW9IOSzvocQ6bfkJRB_Rd_YMqlz4pvokA-h42AEDydrm5YOLJVcp0
- TANDOC JR., Edson C., Zheng Wei LIM a Richard LING. Defining “Fake News”. *Digital Journalism: A typology of scholarly definitions*. 6(2), 137-153.

- TIMMER, Joel. Fighting Falsity: Fake news, Facebook, and the First Amendment. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*. 2017(35), 670-705.
- VOSOUGH, Soroush, Deb ROY a Sinan ARAL. The spread of true and false news online. *Science* [online]. 2018, 09 Mar 2018, 359(6380), 1146-1151 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://science.sciencemag.org/content/359/6380/1146>
- WARDLE, Claire a Hossein DERAKHSHAN. Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. In: *Council of Europe report DGI* [online]. 9. 2017, 7. 9. 2017, s. 1-107 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://firstdraftnews.org/wp-content/uploads/2017/11/PREMS-162317-GBR-2018-Report-de%CC%81sinformation-1.pdf?x29719>
- WODAK, Ruth a MEYER, Michael. *Methods of Ciritical Discourse Analysis*. London: Sage, 2001.
- WODAK, Ruth. *Critical Discourse Analysis. Volume 1: Concepts, History, Theory*. London: Sage, 2013.

Webové odkazy

- ACTION PLAN AGAINST DISINFORMATION: Report on progress. In: *European Commission* [online]. červen 2019 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/action-plan-against-disinformation-report-progress>
- Audit národní bezpečnosti. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/audit-narodni-bezpecnosti.aspx>
- Co je Protiproud? *Proutiproud* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/co-je-protiproud.htm>
- Důvěra v Evropskou unii a Evropský parlament mírně posiluje, stále však většina veřejnosti těmto institucím nedůvěřuje: 5.9. 2019. In: *STEM: Empirický výzkum pro demokracii* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/duvera-v-evropskou-unii-a-evropsky-parlament-mirne-posiluje-stale-vsak-vetsina-verejnosti-temto-institucim-neduveruje/>
- EU ELECTIONS UPDATE: THE LONG GAME. In: *EU vs. Disinfo* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://euvsdisinfo.eu/eu-elections-update-the-long-game/?highlight=elections>
- Eurobarometr 92. In: *Evropská komise* [online]. 25. 2. 2020 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/czech-republic/news/200225_eurobarometer_cs
- Interaktivní kandidátky k eurovolbám: proklikejte si, koho volit. In: *IRozhlas* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/volby/volby-2019-evropsky-parlament-interaktivni-kandidatky_1904110900_jab

- KADERKA, Michal. Mediální výchova: Vysvětlení pro média a širokou veřejnost. In: *Svět médií* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <http://svetmedii.info/medialni-vychova/>
- KOMÍNKOVÁ, Magda. Jaké akce plánuje EU proti dezinformacím? In: *Euroskop* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9047/32753/clanek/jake-akce-planuje-eu-proti-dezinformacim/>
- Mediální gramotnost středoškoláků a jejich postoje k médiím. In: *Jeden svět na školách*, 2018. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/medialni-gramotnost>
- *Nelež* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.nelez.cz/>
- NEWMAN, Nic et. al. Digital News Report 2018. In: *Reuters Institute for the Study of Journalism* 2018, 1-143. Dostupné z: <http://media.digitalnewsreport.org/wp-content/uploads/2018/06/digital-news-report-2018.pdf?x89475>
- *Petrhampl.cz* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://petrhampl.com/sociolog-petr-hampl>
- Platforma pro mediální vzdělávání. *JSNS.CZ* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/platforma-pro-medialni-vzdelavani>
- Projevy extremismu a předsudečné nenávisti: Souhrnná situační zpráva 1. čtvrtletí roku 2019. In: Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 23. dubna 2019 [cit. 2020-05-04], 5. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>
- Průzkum STEM/MARK 2018. Dostupné z: <https://www.stemmark.cz/medialni-gramotnost-je-v-cesku-nizka-pouze-ctvrtina-dospete-populace-v-ni-dosahuje-uspokojive-urovne/>
- Redaktoři. *Nová republika* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://www.novarepublika.cz/p/kontakt.html>
- RID, Thomas. Uncovering Operation NEPTUN, the Cold War's Most Daring Disinformation Campaign. In: *Wired* [online]. 15.04.2020 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: https://www.wired.com/story/uncovering-operation-neptun-the-cold-wars-most-daring-disinformation-campaign/?fbclid=IwAR1CrSJgE1fnCR0-OfEO__z2-Z5t7Kt_8NjkxcXDCfuZ4mgYkIm5o2MZ2k
- Tomio Okamura - SPD. In: *Facebook* [online]. 18. 3. 2019 [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/photos/a.185333081477515/2472573562753444/?type=3>
- Usnesení Evropského parlamentu ze dne 26. března 2019 o základních právech lidí afrického původu v Evropě. In: *Evropský parlament* [online]. 26. 3. 2019 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0239_CS.html

- Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2017. In: *Bezpečnostní informační služba* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2017-vz-cz.pdf>
- Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2018. In: *Bezpečnostní informační služba* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2018-vz-cz.pdf>
- Výsledky evropských voleb 2019. In: *Evropský parlament* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/cs/ucast/>

Mediální články

- BŘEŠŤAN, Robert. Stop homosexuálům, sláva tradiční rodině. Agenda Europe sdružuje ultrakonzervativce po celém světě. *Hlídací Pes* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/stop-homosexualum-slava-tradicni-rodine-agenda-europe-sdruzuje-ultrakonzervativce-po-celem-svete/>
- DENČEVOVÁ, Ivana. Platilo rčení „o nás bez nás“ jen v případě Mnichova? In: *Český rozhlas: Plus* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/platilo-rceni-o-nas-bez-nas-jen-v-pripade-mnichova-6531980>
- *Etický kodex vkládání příspěvků* [online]. Parlamentní listy [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/vop/Eticky-kodex-vkladani-prispevku-156847>
- Etický kodex. In: *Syndikát novinářů ČR, z.s.* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://syndikat-novinaru-cr-z-s.webnode.cz/etika/kodex/>
- EU ELECTIONS UPDATE: THE LONG GAME. In: *EU vs. Disinfo* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://euvsdisinfo.eu/eu-elections-update-the-long-game/?highlight=elections>
- Eurovolby v Česku vyhrál Babiš, úspěch slaví také Okamura. ČSSD propadla. In: *Seznam Zprávy* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/evropa-si-voli-751-zastupcu-do-evropskeho-parlamentu-72566>
- GOLIS, Ondřej. Všechny fake news nelze odhalit, mají faktický základ a působí věrohodně, varuje odborník. In: *IRozhlas* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vsechny-fake-news-nelze-odhalit-maji-fakticky-zaklad-a-pusobi-verohodne-varuje-odbornik-_201612020555_ogolis
- HERÁKOVÁ, Alica. Alica Sigmund Heráková reaguje na text v MF DNES: Slovo cikán je hanlivé. In: *Romea.cz* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/publicistika/komentare/alica-sigmund-herakova-reaguje-na-text-v-mf-dnes-slovo-cikan-je-hanlive>
- HOLAN, Agnie Drobnic. FACT-LASH. In: *Tampa Bay Times* [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: <https://www.pressreader.com/usa/tampa-bay-times/20161214/282626032321949>

- HRONOVÁ, Zuzana. Žáci v čase fake news. Prosazujte důraz na mediální výchovu, píší odborníci Plagovi. In: *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zaci-v-case-fake-news-prosazujte-duraz-na-medialni-vychovu-p/r~6091e7ea540a11eab6800cc47ab5f122/>
- KUBÁTOVÁ, Zuzana. Ivo Valenta: Pokud zůstanu v politice, prodám Parlamentní listy. In: *Seznamzpravy.cz* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ivo-valenta-pokud-zustanu-v-politice-prodam-parlamentni-listy-83675>
- KUZNICKÁ, Anna. Úsvit představil eurokandidátku i program, chce referendum o euru a zpřísnění imigrace. *Euractiv* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/evropske-volby/news/usvit-predstavil-eurokandidatku-i-program-chce-referendum-o-euru-a-zpriseneni-imigrace-011662/>
- MAZANCOVÁ, Hana. Praha si platila kampaň na Parlamentních listech. Za neoznačené texty dala téměř 120 tisíc. In: *IRozhlas* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/praha-si-platila-kampan-na-parlamentnich-listech-za-neoznacene-texty-dala-temer-120-tisic_201701160600_hmazancova
- *Po stopách dezinformátora. Reportéři ČT odhalili utajeného provozovatele Aeronetu.* In: *ČT24* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3056786-po-stopach-dezinformatora-reporteri-ct-odhalili-utajeneho-provozovatele-aeronetu>
- ROŽÁNEK, Filip. Neinzerujte na dezinformačních webech, vyzývá česká reklamní asociace. *Lupa.cz* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/aktuality/neinzerujte-na-dezinformacnich-webech-vyzyva-ceska-reklamni-asociace/>
- SATTLER, Robert. Foldyna, Jakl a spol. jedou na ‚Vlastenecké setkání‘ Sdružení přátel bílého heterosexuálního muže [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/foldyna-jakl-a-spol-se-sejdou-na-vlasteneckem-setkani-program-zacne-msi-pote-prijde-diskuse.A190807_163146_ln_domov_rsa
- Senior Balda je terorista, potvrdil soud čtyřletý trest za kácení stromů na trať. In: *Novinky* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/senior-balda-je-terorista-potvrdil-soud-ctyrylety-trest-za-kaceni-stromu-na-trat-40280241>
- SVOBODOVÁ, Ivana. JAK SE ZRODIL TERORISTA. In: *Respekt* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2019/4/jak-se-zrodil-senior-terorista>

Citované mediální výstupy diskurzu

- Bruselu se to rozhodně líbit nebude. Okamura prozradil, o co půjde po volbách do Evropského parlamentu. In: *AC24* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://ac24.cz/-/bruselu-se-to-rozhodne-libit-nebude-okamura-prozradil-o-co-pujde-po-volbach-do-evropskeho-parlamentu>
- Bude o všem rozhodovat Brusel? Prý se v EU chystá šílená věc, varuje český poslanec. In: *AC24* [online]. 23. 4. 2019 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <http://tiny.cc/1v3siz>
- *Euroafrika: Evropská unie drtivě přijala usnesení o základních právech osob afrického původu na území EU!* [online]. In: . [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/euroafrika-evropska-unie-drtive-prijala-usneseni-o-zakladnich-pravech-osob-africkeho-puvodu-na-uzemi-eu-deti-ve-skolach-se-maji-ucit-africke-dejiny-cernochu-o-transatlanticky-obchodech-s-otroky/>
- Eurovolby v Holandsku skončily pro Geerta Wilderse katastrofálně, exit polls ukazují, že jeho strana získá jen zhruba 4% hlasů! In: *Aeronet* [online]. [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/eurovolby-v-holandsku-skoncily-pro-geerta-wilderse-katastrofalne-exit-polls-ukazuji-ze-jeho-strana-ziska-jen-zhruba-4-hlasu-ostatni-velke-strany-nam-ukradly-tema-o-zastaveni-nelegalni-migrace/>
- Eurovolební podivné stranické jevy mezi námi. In: *První zprávy.cz* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.prvnizpravy.cz/zpravy/politika/eurovolebni-podivne-stranicke-jevy-mezi-nami/highlightSearch=VOLBY/>
- HÁJEK, Petr. Patafyzické volby mají pěkný fyzický výsledek: Všichni vyhráli i prohráli. In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4451-patafyzicke-volby-maji-pekny-fyzicky-vysledek-vsichni-vyhrali-i-prohrali-radovat-se-i-truchlit-soucasne-lez-je-pravda-a-naopak-kdo-to-vezme-priste-do-rukou-misto-kgb-a-cia-a-udelaji-hrnce-chryzantem-revoluci.htm>
- HANNIG, Petr. Hannig (Rozumní): Česká televize opět manipuluje volby. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Hannig-Rozumni-Ceska-televize-opet-manipuluje-volby-580508>
- Juncker poslal vzkaz Okamurovi a Le Penové: “Ti, kdož prosazují bláhový nacionalismus, za to zaplatí! In: *Aeronet* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/juncker-poslal-vzkaz-okamurovi-a-le-penove-ti-kdoz-prosazuji-blahovy-nacionalismus-za-to-zaplati-i-kdyby-vyhrali-volby-ve-svych-zemich-jejich-kandidaty-na-posty-eurokomisaru-odmitnu/>
- *Klára Samková: Kandidují do Evropského parlamentu a nevědí, že to není parlament!* [online]. In: *Aeronet* . [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/klara-samkova-kandiduji-do-evropskeho-parlamentu-a-nevedi-ze-to-neni-parlament-zakony-navrhuje-pouze-evropska-komise-a-eu-parlament-k-nim-zaujima-stanoviska-ktera-ale-pro-eu-komisi-nejsou-zavazna/>

- KOLLER, Martin. Hnus, lži a rozkrádačky, bude vám zle. Martin Koller se podíval pod pokličku eurovoleb. Našel spoustu špíny a pár statečných. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/politologove/Hnus-lzi-a-rozkradacky-bude-vam-zle-Martin-Koller-se-podival-pod-poklicku-eurovoleb-Nasel-spoustu-spiny-a-par-statecnych-582281>
- KOPECKÝ, Pavel. Řev europaviánů do státní hymny na Václaváku: Bitva nejen o naši zemi. In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4395-rev-europavianu-do-statni-hymny-na-vaclavaku-bitva-nejen-o-nasi-zemi-kontinent-na-pokraji-zkazy-lidri-burcuji-prijdte-k-eurovolbam-marine-le-penova-svoboda-a-narod-mluvi-nasimi-usty-pod-medialni-blokadou.htm>
- KOPECKÝ, Pavel. Řev europaviánů do státní hymny na Václaváku: Bitva nejen o naši zemi. In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4395-rev-europavianu-do-statni-hymny-na-vaclavaku-bitva-nejen-o-nasi-zemi-kontinent-na-pokraji-zkazy-lidri-burcuji-prijdte-k-eurovolbam-marine-le-penova-svoboda-a-narod-mluvi-nasimi-usty-pod-medialni-blokadou.htm>
- MALACH, Roman. Evropská unie podle Macrona. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/profilu/Ing-Roman-Malach-128508/clanek/Evropska-unie-podle-Macrona-94932>
- Markéta Šichtařová: Rozpadne se EU do 20 let? In: *AC24* [online]. [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: [url: shorturl.at/bhzAG](http://shorturl.at/bhzAG)
- Markéta Šichtařová: Už máme instrukce, co si myslet o Notre-Dame. In: *AC24* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <http://tiny.cc/153siz>
- MILLIERE, Guy. Znamení všeho, co ztrácíme: Mene Tekel. Notre Dame zapálena?. In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4401-znamení-vseho-co-ztracime-mene-tekelnotre-dame-zapalena-nejen-duse-francie-umira-hysterie-ubohych-belochumuslimove-na-pochodu-hori-krestanstvi-i-cela-zapadni-civilizace.htm>
- Neziskovka se zhrozila výsledků eurovoleb: Polsko musí okamžitě přijmout euro. Pro Česko už je na cestě. In: *Sputnik* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://cz.sputniknews.com/svet/2019052710008319-neziskovka-se-zhrozila-vysledku-eurovoleb-polsko-musi-okamzite-prijmout-euro-pro-cesko-uz-je-na/>
- NOVOTNÝ, Adam. Proč mají jít k volbám do Evropského parlamentu i odpůrci EU. In: *AC24* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <http://tiny.cc/jasqiz>
- OKAMURA, Tomio. Evropská unie chce zničit evropské národy. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/profilu/Tomio-Okamura-13074/clanek/Evropska-unie-chce-znicit-evropske-narody-94513>
- Premiér Babiš: Evropská unie je jedinečným uskupením. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Premier-Babis-Evropska-unie-je-jedinecnym-uskupenim-579926>

- SEĎA, Antonín. Sed'a (ČSSD): O čem by měly být volby do Evropského parlamentu. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Seda-CSSD-O-cem-by-mely-byt-volby-do-Evropskeho-parlamentu-580902>
- SEMÍN, Michal. Dnes i u nás můžeme volit Salviniho: Šokující, protože úplně normální projev. In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4445-dnes-i-u-nas-muzeme-volit-salviniho-sokujici-protoze-uplne-normalni-projev-evropa-pod-mocnou-ochranou-hruza-vatikanskych-marxistu-sance-na-zachranu-ci-zbrojnos-chceme-byt-klic-pro-racionalni-volbu.htm>
- Skandál v Berlíně: Německé úřady nechtěně přiznaly, že 30% uprchlických migrantů přichází do Německa ne po zemi, ale přilétají v letadlech! In: *Aeronet* [online]. 19. 5. 2019 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/skandal-v-berline-nemecke-urady-nechtene-priznaly-ze-30-uprchlickych-migrantu-prichazi-do-nemecka-ne-po-zemi-ale-priletaji-v-letadlech-oficialni-dotaz-poslance-afd-na-nemecke-urady/>
- TOP 09: Spojenci pro Evropu odhalili společný program a kampaň pro evropské volby [online]. In: *Parlamentní listy* . [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/TOP-09-Spojenci-pro-Evropu-odhalili-spolecny-program-a-kampan-pro-evropske-volby-579073>
- VALENTA, Ivo. Evropská unie potřebuje pořádně provětrat. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/profilu/Ivo-Valenta-60859/clanek/Evropska-unie-potrebuje-poradne-provetrat-95115>
- VÍCH, Radovan. Žaloba ČR na EU. In: *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4385-zaloba-cr-na-eu-polsko-a-madarsko-v-zadech-destaci-nechame-si-sebrat-zbrane-tvari-v-tvar-hordam-utok-na-zakladni-svobody-budeme-muset-mit-povoleni-na-sroubovak-je-treba-si-vybrat-cemu-dame-prednost.htm>
- Voliči SPD vyslyšeli výzvu Aeronetu a prokroužkovali Anti-NATO generála do Evropského parlamentu! In: *Aeronet* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://aeronet.cz/news/volici-spd-vyslyseli-vyzvu-aeronetu-a-prokrouzkovali-anti-nato-general-a-do-evropskeho-parlamentu-hynek-blasko-z-osmeho-mista-preskocil-ostatni-kandidaty-a-do-eu-parlamentu-usedne-spolu-s-davidem/>
- ZÁLOM, Luboš. Czexit: Téma dneška, nebo vzpomínky na budoucnost? *Protiproud* [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <https://www.protiproud.cz/politika/4413-czexit-tema-dneska-nebo-vzpominky-na-budoucnost-svobodu-v-eu-mit-nykdy-nebudeme-ale-ziskame-ji-kdyz-odejdeme-klaus-to-vedel-ale-ukriceli-ho-imigranti-a-euro-dva-hlavni-demoni-zmaru-cekat-ale-na-co.htm>
- ŽANTOVSKÝ, Petr. Předvolební bizár. In: *První zprávy.cz* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://www.prvnizpravy.cz/sloupky/predvolebni-bizar/highlightSearch=VOLBY/>

- Zásah Evropské komise. Za minutu dvanáct to vypadlo z textu. Čeští spotřebitelé, pozor, jde znovu o vaše potraviny. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Zasah-Evropske-komise-Za-minutu-dvanact-to-vypadlo-z-textu-Cesti-spotrebitele-pozor-jde-znovu-o-vase-potraviny-576684>
- Zelení: Překvapení? Nejlepší ekologický program pro eurovolby mají Zelení [online]. In: *Parlamentní listy* . [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Zeleni-Prekvapeni-Nejlepsi-ekologicky-program-pro-eurovolby-maji-Zeleni-582357>
- Zeman podpořil proevropskou výzvu 21 prezidentů Evropské unie. In: *Parlamentní listy* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Zeman-podporil-proevropskou-vyzvu-21-prezidentu-Evropske-unie-580788>

Teze Diplomové práce (Projekt diplomové práce)

Univerzita Karlova

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Projekt diplomové práce

Diskurzivní analýza dezinformací v českých médiích během voleb do Evropského parlamentu 2019

Jméno: Marijana Šutová

Vedoucí práce: PhDr. Sarah Komarová, Ph.D.

Studijní program: Bezpečnostní studia

Rok odevzdání práce: 2020

Úvod do tématu

Dezinformace v mediálním prostoru se stávají stále častějším jevem nejen v českém prostředí, ale i v celosvětovém měřítku a s vývojem technologií jsou vnímány jako efektivní způsob moderní propagandy, která si klade za cíl manipulovat určitou část společnosti.

V posledních letech představují dezinformace závažný bezpečnostní problém i v období volebních kampaní a jak se ukázalo během amerických voleb v roce 2016 nebo voleb o brexitu, značná část populace je ochotná dezinformačním narativům naslouchat.

Manipulativní techniky v mediálním prostoru ale nejsou neobvyklé ani pro Českou republiku, to bylo vidět například na kauze lithium, kterou vyvolal dezinformační web Aeronet před volbami do českého parlamentu v roce 2017¹⁶¹, ale i na dezinformacích kolujících internetem během volby českého prezidenta v roce 2018.¹⁶²

Vážnosti této problematiky v souvislosti s evropskými volbami napovídá i vytvoření Akčního plánu proti dezinformacím, který v prosinci 2018 Evropská komise představila jako plán na prevenci vůči možným dezinformačním kampaním během nadcházejících voleb do Evropského parlamentu v květnu 2019. Akční plán mimo jiné apeluje na jednotlivé státy, aby zvýšily opatření proti šíření manipulativních a nepravdivých zpráv během voleb.¹⁶³

Nebezpečí dezinformací v případě Česka spočívá také v poměrně vysoké náchylnosti publika, které je otevřeno alternativním médiím. Průzkum Reuters z roku 2018 například

¹⁶¹ Dezinformační web Aeronet vyvolal kauzu lithium. Reportéři ČT odhalovali jeho pozadí. In: *ČT24* [online]. 7.5. 2018 [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2472406-dezinformacni-web-aeronet-vyvolal-kauzu-lithium-reporteri-ct-odhalovali-jeho-pozadi>

¹⁶² Jonáš Syrovátka a Jaroslav Hroch. *České volby v éře dezinformací: Prezidentské volby 2018* [online]. Prague Security Studies Institute [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: http://www.pssi.cz/download/docs/538_prezidentske-volby-2018-analyza.pdf

¹⁶³ *Action Plan against Disinformation* [online]. Brussels: European Commission, 5.12.2018 [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf

uvádí, že Češi důvěřují tradičním médiím pouze z 31 %, zatímco ve Finsku, kde lidé médiím důvěřují nejvíce, je to až 62 %.¹⁶⁴ Schopnost rozeznávat dezinformace úzce souvisí s mediální gramotností, která je napříč českou populací také spíše nízká – podle průzkumu STEM/MARK je jen 23 % populace na vysoké úrovni mediální gramotnosti, 53 % dosahuje úrovně střední.¹⁶⁵

Díky stále se rozvíjejícím technologiím a tendencí neustále zjednodušovat mediální obsah je čím dál složitější vzniku a šíření dezinformací zamezit. Podrobná komplexní analýza toho, jakým způsobem a s jakými narativy české dezinformační weby pracují, by proto mohla pomoci lépe pochopit současnou dezinformační scénu v České republice a být přínosem pro případné kroky v boji proti manipulaci českého publika. Dezinformacemi v Česku v období voleb do Evropského parlamentu se již mimo jiné zabýval institut PSSI, jehož výzkumníci uskutečnili analýzu mediálních výstupů z českých dezinformačních webů¹⁶⁶. Jednalo se však především o obsahovou deskriptivní analýzu, která se nedotýkala diskursu daných dezinformací komplexněji. Cílem této práce bude kriticky analyzovat diskurs českých dezinformací během voleb do Evropského parlamentu v České republice.

Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Níže jsou definovány předběžné výzkumné otázky, které si kladou za cíl charakterizovat diskurs českých dezinformací během voleb do Evropského parlamentu 2019.

Otázka 1: Jaká je charakteristika narativu, který v době evropských voleb 2019 šířily české dezinformační weby?

- **Podotázka 1.1:** Jaká témata rezonovala ve zkoumaných mediálních výstupech?

Otázka 2: Kdo je tvůrcem zkoumaného diskursu a za jakým účelem podobné zprávy šíří?

Otázka 3: Do jaké míry se ve zkoumaných sděleních opakoval důraz na polarizaci společnosti? Tedy do jaké míry měla zkoumaná mediální sdělení tendenci vymezovat aktéry

¹⁶⁴ Nic Newman a spol. Digital News Report 2018. *Reuters Institute for the Study of Journalism*. (2018), 71. Dostupné z: <http://media.digitalnewsreport.org/wp-content/uploads/2018/06/digital-news-report-2018.pdf?x89475>

¹⁶⁵ Průzkum STEM/MARK 2018. Dostupné z: <https://www.stemmark.cz/medialni-gramotnost-je-v-cesku-nizka-pouze-ctvrtina-dospete-populace-v-ni-dosahuje-uspokojive-urovne/>

¹⁶⁶ Jonáš Surovátka, Filip Lukáš a Nikos Štěpánek. *České volby v éře dezinformací: Evropské volby 2019* [online]. Prague Security Studies Institute [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: http://www.pssi.cz/download/docs/705_evropske-volby-2019-analyza.pdf

na „my“ versus „oni“.

- **Podotázka 3.1:** Pokud se v narativu opakovala tendence polarizovat, jak byli zobrazováni aktéři dvou stran stojících proti sobě?

Otázka 4: Opakovala se v narativu dezinformací během evropských voleb 2019 emočně zabarvená sdělení? Otázka bude tedy směřovat na to, zda zkoumané mediální výstupy cílily na emoce čtenářů.

- **Podotázka 4.1:** Jakým způsobem tato sdělení cílila na emoce?
- **Podotázka 4.2:** Jaké nástroje dělaly strategii cílení na emoce čtenářů funkční?

Otázka 5: Jakým způsobem měla zkoumaná sdělení ovlivnit chování/případně pasivitu českých voličů v otázce voleb do Evropského parlamentu 2019 a ve vztahu k Evropské unii obecně?

Cílem výzkumu bude získat přehled o tom, s jakými tématy a typy sdělení pracují tvůrci dezinformačního a manipulativního obsahu v českém prostředí v kontextu voleb do Evropského parlamentu a za jakým účelem je šíří. Skrze analýzu diskursu těchto sdělení se budu snažit odpovědět na otázky, které zkoumají, do jaké míry analyzované dezinformace mohou polarizovat českou společnost a jakou roli v ovlivňování publika hraje důraz na emoce. Výsledky práce mohou pomoci lépe pochopit způsob rétoriky českých dezinformací vůči Evropské unii, a tedy i napomoci v případném vytváření strategie, jak manipulativním technikám v českém mediálním prostoru čelit.

Konceptuální a teoretický rámec, definování hypotézy

Pro účely své práce jsem zvolila kvalitativní přístup k výzkumu, konkrétně metodu kritické diskursivní analýzy. Diskursivní analýza si dává za cíl zkoumat nejen to, jak jazyk a jeho používání funguje, ale také do jaké míry může forma a způsob sdělení přímo ovlivnit myšlení adresáta, respektive chování jednotlivých aktérů ve společnosti.¹⁶⁷ Diskurs pak představuje ve svém širším pojetí nejen souhrn určitých sdělení, ale také bere v úvahu autora, který text vytvořil, i adresáta nebo publikum, kterému byl text primárně určen. Bere také v úvahu širší kontext situace, ve které text vznikal. Kritická diskursivní analýza je pak komplexní formou zkoumání diskursu, která má odkrýt skrze formu sdělení i primární motivace autora (autorů), případně ideologii, která za sdělením stojí, a klade si za cíl kriticky

¹⁶⁷ Teun van Dijk. *Principles of Critical Discourse Analysis, Discourse and Society* (1993), *Discourse & Society*, 4(2), 259.

zhodnotit dopady daného diskursu na mocenské vztahy ve společnosti.¹⁶⁸

Používám-li v práci pojem dezinformace, myslím tím záměrné šíření fakticky nepodložených a zavádějících zpráv, které si kladou za cíl někoho nebo něco (např. instituci či stát) poškodit.¹⁶⁹ Dezinformace mohou být také často šířeny cizí mocí s cílem ovlivňovat veřejné mínění a mediální prostor v jiných státech, a tak i jednání publika, které dezinformaci přijímá.¹⁷⁰

V práci budu vycházet především z díla Teuna van Dijka, podle kterého se diskursivní analýza soustředí na to, jakým způsobem daná mocenská struktura či dominantní skupina komunikuje určitý narativ svému publiku, a do jaké míry může způsob a specifická rétorika této komunikace ovlivnit myšlení publika.¹⁷¹ James Paul Gee pak kritickou diskurzivní analýzu vnímá jako takový druh zkoumání, který nejen odhaluje, jakým způsobem jazyk funguje, ale také umožňuje poukazovat na nerovnost a problémy ve společnosti.¹⁷²

Teun van Dijk také definuje, jakým způsobem sdělení analyzovat z pohledu rozdělování společnosti na „my“ versus „oni.“ Aby se dalo jasně určit, že daný diskurs má tendence zdůrazňovat dominanci jedné skupiny nad druhými, a tedy sdělení stavět na rozporu „my“ versus „oni“, podle van Dijka nestačí pouhý sémantický rozbor textu. Je potřeba se dívat na sdělení detailněji, a to mimo jiné pomocí sledování těchto znaků: silná argumentace proti „nim“ postavená na „faktech“; důraz na špatné vlastnosti nebo činy ostatních a zároveň opomínání vlastních negativ, používání specifických výrazů, které sdělení zdůrazňují; storytelling a citování konkrétních svědků či obětí, které dané sdělení potvrdí.¹⁷³

Moje hypotéza je založena na předpokladu, že zkoumané mediální výstupy budou obsahovat narativ, který naznačuje rozdělení společnosti na „my“ versus „oni“, přičemž autoři a jejich příznivci se budou stavět do opozice vůči jejich kritikům a opozici, případně vůči Evropské unii jako takové. Zároveň předpokládám, že výzkum potvrdí využití emočního zabarvení ve většině dezinformačních sdělení, která se v době evropských voleb šířila na internetu.

¹⁶⁸ Tomáš Trampota a Martina Vojtěchovská. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010, 169.

¹⁶⁹ Ben Nimmo. *Identifying disinformation: an ABC*. Institute for European Studies. No. 1 (2016).

¹⁷⁰ Web Ministerstva vnitra České republiky [cit. 26.9.2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

¹⁷¹ Teun van Dijk. *Principles of Critical Discourse Analysis, Discourse and Society* (1993), *Discourse & Society*, 4(2), 259.

¹⁷² John Paul Gee. *An introduction to discourse analysis*, London: Routledge (1999), 11.

¹⁷³ Teun van Dijk. *Principles of Critical Discourse Analysis, Discourse and Society* (1993), *Discourse & Society*, 4(2), 264.

Empirická data a technika analýzy

Předmětem analýzy bude databáze mediálních výstupů z vybraných 34 webů, které jsou dostupné v českém jazyce a které vytvářejí nebo přejímají dezinformační a manipulační zprávy. Seznam webů jsem vytvořila kombinací seznamů dezinformačních médií podle think-tanku Evropské hodnoty¹⁷⁴ a webů Neovlivni.cz¹⁷⁵ a Konšpiratori.sk.¹⁷⁶ Bude se jednat o texty zmiňující evropské volby nebo Evropskou unii, které byly publikovány v období mezi 1. březnem 2019 a 31. květnem 2019, tedy v období dvanácti týdnů před a týden po konání voleb, které v České republice probíhaly 24. a 25. května 2019. Za účelem realizace diskursivní analýzy budou nashromážděné texty rozděleny do kategorií podle tematiky obsahu, pomocí kterých bude možné existující diskurs charakterizovat.

Kategorie budou definovány na základě opakujících se narativů nejen k evropským volbám, ale také obecně týkajících se Evropské unie. Aby bylo možné odpovědět také na výzkumné otázky 3 a 4, texty budou také kategorizovány podle používaných slov a výrazů, které naznačují rozdělování aktérů na „my“ vs. „oni“, a také podle toho, zda obsahují slova či výrazy, které jsou emočně zbarvené.

¹⁷⁴ *Přehled dezinformačních a manipulativních webů* [online]. Evropské hodnoty [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: https://www.evropskehodnoty.cz/fungovani-ceskych-dezinformacnich-webu/weby_list/

¹⁷⁵ *DATABÁZE PRORUSKÉHO OBSAHU OD A-Z* [online]. [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: <https://neovlivni.cz/databaze-proruskeho-obsahu-od-a-z/>

¹⁷⁶ *Zoznam stránok so sporným obsahom* [online]. [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: <https://www.konspiratori.sk/zoznam-stranok.php>

Seznam vybraných webů podle abecedy:

AC24	Megazine
Aeronet	Nová Republika
Almanach	Osud
Bez politické korektnosti	Parlamentní listy
CzechFreePress	Pařát dnes
Časopis Šifra	Pravdive.eu
Česko aktuálně	Protiproud
Eportál	První zprávy
E-republika	Prvopodstata
EUportál	Rukojmí
Eurasia24	Skrytá pravda
Eurodeník	Sputnik CZ
Euserver	Stalo se
Free Globe	Svět kolem nás
Info kurýr	Svobodné noviny
ISSTRAS	Vlastenecké noviny
Lajkit	Zvěděvec

Plánovaná struktura práce

V úvodní části práce detailněji rozeberu problematiku dezinformací jako bezpečnostní hrozby a roli, kterou dezinformace v dnešní době mají jako prostředek moderní propagandy. Zaměřím se také na určité jazykové nástroje, které jsou typické pro texty, jež jsou prostředkem propagandy. Zároveň se zaměřím současný stav mediálního prostoru v Česku a na to, jaké postavení v něm mají dezinformační a manipulativní zprávy. V první části také více přiblížím dezinformace v kontextu prostoru Evropské unie a jakým způsobem se k této problematice vymezují instituce unie. Dále také nastíním postupy a koncepty, které použiji v dalších částech práce.

V metodologické části budu definovat základy metodologie výzkumu, tedy diskursivní analýzy a blíže rozeberu díla autorů Teuna van Dijka, Johna Paula Geeho,

Jennifer Milliken a dalších. Důraz bude kladen na jednotlivé metody kritické diskurzivní analýzy se zaměřením na analýzu psaného mediálního sdělení.

Praktická část bude rozdělena na tři fáze:

1. Sběr dat a obsahová analýza
2. Vytvoření kategorií na základě obsahu a cílů výzkumných otázek
3. Analýza diskursu pomocí vytvořených kategorií, vyhodnocení dat

Čtvrtá část práce bude zaměřena na vyhodnocení výsledků analýzy v širším společensko-politickém kontextu. Na základě zjištění z analýzy budou zodpovězeny výzkumné otázky a bude definováno, zda a jakým způsobem mohla forma zkoumaných sdělení ovlivnit myšlení a jednání těch, kteří mediální sdělení přijímali.

V závěrečné části budou shrnuty hlavní poznatky výzkumu a bude vyhodnoceno, do jaké míry odpovídají původní hypotéze. Bude také diskutováno to, do jaké míry mohl diskurs dezinformací během evropských voleb 2019 reálně ovlivnit chování českých voličů. Případně budou navrženy podněty pro další výzkum v otázce dezinformací a jejich diskursu.

Předpokládaný seznam použité literatury (bude v průběhu práce rozšířen)

- *Action Plan against Disinformation* [online]. Brussels: European Commission, 5.12.2018 [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf
- ALVAROVÁ, Alexandra. *Průmysl lži: propaganda, konspirace a dezinformační válka*. 2. rozšířené vydání. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton (2019).
- Dezinformační web Aeronet vyvolal kauzu lithium. Reportéři ČT odhalovali jeho pozadí. In: *ČT24* [online]. 7.5. 2018 [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2472406-dezinformacni-web-aeronet-vyvolal-kauzu-lithium-reporteri-ct-odhalovali-jeho-pozadi>
- FAIRCLOUGH, Norman. *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. Psychology Press, 2003.
- GEE, John Paul. *An introduction to discourse analysis*, London: Routledge (1999).
- GREGOR Miloš a Petra VEJVODOVÁ, *Analýza manipulativních technik na vybraných českých serverech*, Masarykova univerzita, online: <https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/7790-vyzkum-prokremelskapropaganda-vyuziva-nekale-novinarske-praktiky>
- JANDA, Jakub, and VÍCHOVÁ, Veronika. *Fungování českých dezinformačních webů*. *Evropské hodnoty* (2016),1-37. [cit. 26.9.2019]. Dostupné z: <https://www.evropskehodnoty.cz/wp->

- content/uploads/2016/07/Fungov%C3%A1n%C3%AD-%C4%8Desk%C3%BDch-dezinforma%C4%8Dn%C3%ADch-web%C5%AF4-1.pdf
- Luisa Godinho, "Discourse and International Relations: A Theoretical And Methodological Approach", Janus.net, e-journal of International Relations, Vol. 7, No. 2, (2016), str. 9.
 - MILLIKEN, Jennifer. *The Study of Discourse in IR: A Critique of Research and Methods*. European Journal of IR (1998), 5,2.
 - NEWMAN, Nic a spol. Digital News Report 2018. *Reuters Institute for the Study of Journalism*. (2018): pp. 71. Dostupné z: <http://media.digitalnewsreport.org/wp-content/uploads/2018/06/digital-news-report-2018.pdf?x89475>
 - NIMMO, Ben. *Identifying disinformation: an ABC*. Institute for European Studies. No. 1 (2016).
 - NUMANN, Iver B. 'Discourse analysis', in Klotz, Audie and Deepa Prakash (eds.) *Qualitative methods in International Relations: A pluralist guide*. New York: Palgrave Macmillan (2008), 61-77.
 - Průzkum STEM/MARK 2018. Dostupné z: <https://www.stemmark.cz/medialni-gramotnost-je-v-cesku-nizka-pouze-ctvrtina-dospele-populace-v-ni-dosahuje-uspokojive-urovne/>
 - SCHULZ, Winfried, Helmut SCHERER, Lutz M. HAGEN, Jakub KONČELÍK a Irena REIFOVÁ. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 3. nezměněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2011.
 - SYROVÁTKA, Jonáš a Jaroslav HROCH. *České volby v éře dezinformací: Prezidentské volby 2018* [online]. Prague Security Studies Institute [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: http://www.pssi.cz/download/docs/538_prezidentske-volby-2018-analyza.pdf
 - SYROVÁTKA, Jonáš, Filip LUKÁŠ a Nikos ŠTĚPÁNEK. *České volby v éře dezinformací: Evropské volby 2019* [online]. Prague Security Studies Institute [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: http://www.pssi.cz/download/docs/705_evropske-volby-2019-analyza.pdf
 - TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál (2010).
 - VAN DIJK, Teun A. *What do we mean by 'discourse analysis'?*, *Discourses.org*, [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: <http://www.discourses.org/journals/das/whatisdiscourseanalysis/index.html>
 - VAN DIJK, Teun. *Principles of Critical Discourse Analysis, Discourse and Society* (1993), *Discourse & Society*, 4(2), 249–283.
 - VASTERMAN, Peter, ed. *From Media Hype to Twitter Storm: News Explosions and Their Impact on Issues, Crises, and Public Opinion*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2018.
 - Web Ministerstva vnitra České republiky [cit. 26.9.2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

